

λιῶν—τὰ νοήματά των δηλαδή ἐκεῖνα, τὰ ὅποια πρέπει νὰ συλλάβῃ ὁ ἄλλος διὰ νὰ «καταλάβῃ» τὸν ὁμιλοῦντα,—ἀποτελεῖται μόνον ἐκ κοινωνικῶν στοιχείων. Ὑπάρχουν ὅμως καὶ ἄλλαι ὁμιλῖαι, διὰ τὰς ὁποίας δὲν συμβαίνει τὸ αὐτό. Τὸ κύριον περιεχόμενον των εἶναι νοήματα ἀπολύτως ἀτομικά. Ὁ συλλαμβάνων τὴν κοινωνικὴν μόνον πλευρὰν τῶν ὁμιλιῶν τούτων οὐδὲν καταλαμβάνει. Κωφὸς καὶ τυφλὸς ἴσταται ἐνώπιον τοῦ ποιητοῦ ὁ ἐστερημένος τῆς διαισθητικῆς ἐκείνης ἰκανότητος, ἢ ὅποια μᾶς ἀποκαλύπτει τὸ ὑπεράνω τοῦ λόγου κείμενον ἀπολύτως ἀτομικὸν νόημα ὁμιλίας τινός. Τοῦτο δὲν συμβαίνει ὅμως μόνον πρὸ τοῦ ποιητοῦ. Αἱ ὁμιλῖαι, τῶν ὁποίων τὸ κύριον περιεχόμενον συνίσταται ἐξ ἀπολύτως ἀτομικῶν στοιχείων, δὲν περιορίζονται μόνον ἐν τῷ κύκλῳ τῶν καλουμένων ποιημάτων. Συχνὰ διὰ τῶν καθημερινῶν ὁμιλιῶν μας θέλομεν νὰ κάμωμεν συλληπτὸν εἰς τὸν ἄλλον νόημά τι ἀπολύτως ἀτομικόν. Τοῦτο ὅμως μὴ ἐπαναλαμβανόμενον, ὡς ἔχομεν τονίσει ἀνωτέρω, μὴ διατυπούμενον καὶ μὴ ἀνατυπούμενον, μὴ συλλαμβανόμενον διὰ τῆς διαισθήσεως ἀπὸ τὸν ἄλλον παρὰ μόνον εἰς ἐξαιρετικὰς καὶ σπανίας περιπτώσεις, διαφεύγει ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον ἐκείνου, πρὸς τὸν ὁποῖον ὁμιλοῦμεν. Ἡ ἀπωθοῦσα αὕτη πρόσκρουσίς μας ἐπὶ τοῦ κλειστοῦ Σύ, γεννᾷ κατὰ κανόνα δυσφορίαν ἐντὸς ἡμῶν. Σκληρὸς εἶναι ὅμως διὰ τὸν ἀπωθούμενον ὁ ἐξ αὐτῆς πόνος, ὅσάκις ὁ ὁμιλῶν μὲν εἶναι ὁ Μόνος, ὁ κατ' αὐτὸν δὲ τὸν τρόπον ἀπωθῶν ὁ Εἷς.

Ὁ πόνος οὗτος εἶναι κοινότατος ἐν τῷ πλαισίῳ τοῦ ἐνδιαφέροντος ἡμᾶς ἀγῶνος.

Ὅ,τιδήποτε καὶ ἂν θέλῃ νὰ εἴπῃ ὁ Μόνος πρὸς τὸν Ἕνα,—νὰ καλέσῃ π. χ. αὐτὸν πλησίον του, νὰ τοῦ ἀποκαλύψῃ ὠρισμένα μέρη τῆς ψυχῆς του, νὰ τοῦ προσφέρῃ ὁλόκληρον τὸν ἑαυτὸν του,—πηγάζει ἐξ ἐκείνης τῆς ἐσωτερικῆς του σφαίρας, ἐξ ἐκείνου τοῦ βάθους του, τὸ ὁποῖον ὠνομάσαμεν ἀνωτέρω «καρδίαν». Πᾶν ὅ,τι δὲ πηγάζει ἐξ αὐτῆς τῆς καρδίας φέρει τὸν χαρακτῆρα τοῦ ἀπολύτως ἀτομικοῦ. Τὸ κίνημα, διὰ τοῦ ὁποίου ὁ Μόνος προσφέρει ὁλόκληρον τὸν ἑαυτὸν του εἰς τὸν Ἕνα, εἶναι κίνημα, τὸ ὁποῖον περιέχει ὁλόκληρον τὴν μοναδικότητα καὶ τὴν ἀπόλυτον ἀτομικότητα τοῦ Μόνου. Καὶ αὐτὸ ἀκόμη

τὸ μέρος τοῦ κινήματος τούτου, τὸ ὁποῖον φαίνεται εἰς τὸν ἐπιπόλαιον παρατηρητὴν ὡς ἔξωτερικὸν καὶ μὴ μοναδικόν, δὲν συλλαμβάνεται πλήρως καὶ ὀρθῶς παρὰ μόνον ὡς κάτι, τοῦ ὁποῖου τὰ κύρια συστατικά στοιχεία εἶναι ἀπολύτως ἀτομικά. Ἡ ἀποκάλυψις ἢ ἡ προσφορὰ τοῦ ἑαυτοῦ μας δύναται νὰ γίνῃ μόνον κατὰ τρόπον ἀπολύτως ἀτομικόν. Διὰ νὰ τὴν ἐκδηλώσωμεν καὶ νὰ τὴν καταστήσωμεν συλληπτήν εἰς τὸν ἄλλον ἀναγκασόμεθα βεβαίως νὰ περιπλέξωμεν αὐτὴν μετὰ στοιχείων κοινωνικῶν. Ἐκεῖνος ὅμως, ὁ ὁποῖος συλλαμβάνει μόνον αὐτὰ, οὐδὲν συλλαμβάνει ἐκ τοῦ κινήματός μας. Τούτωντίον ἐκεῖνος, ὁ ὁποῖος παρανοεῖ μὲν αὐτὰ, ἀλλὰ διασβέννεται ἐπιτυχῶς τὸ πέραν αὐτῶν κείμενον, μᾶς «καταλαμβάνει». Λιότι τὰ ἐν λόγῳ στοιχεία εἶναι ἕνα πρὸς τὸν ἑαυτὸν μας ἢ τὴν προσφορὰν του, ἕνα πρὸς τὴν μετὰ τοῦ ἑνὸς σχέσιν μας, τὴν ὁποῖαν θέλωμεν πρωτοφανῆ καὶ μοναδικήν. Τὰ δὲ κοινωνικά στοιχεία οὔτε πρωτοφανῆ εἶναι οὔτε μοναδικά. Ὅσακις ἢ φύσις των αὐτῆ καταστῆ εἰς ἡμᾶς συνειδητή, ἢ περιήγησις των εἰς τὸν δεσμόν μας μετὰ τοῦ ἑνὸς, ὅσον ἀναγκαῖα καὶ ἂν εἶναι, ὅσον καὶ ἂν ἀποτελῆ τμήμα τῶν θεμελίων τοῦ δεσμοῦ καὶ προϋπόθεσίν του, — (καὶ ἀποτελεῖ τοιαύτην προϋπόθεσιν, διότι ἄνευ τῶν στοιχείων τούτων ὄχι μόνον ἢ ἐν λόγῳ σχέσις, ἀλλὰ πᾶσα γενικῶς κοινωνία ἀνθρώπων εἶναι ἀδύνατος) — μᾶς στενοχωρεῖ. Κατὰ παρατήρησιν τοῦ Marcel Proust,¹⁾ θὰ ἠθέλωμεν καὶ αὐτοὺς τοὺς πολυτίμους λίθους κοσμημάτων, τὰ ὁποῖα μᾶς ἐδώρησε, καὶ αὐτὰς τὰς λέξεις ἐπιστολῶν, τὰς ὁποίας μᾶς ἔγραψεν ἀγαπημένον πρόσωπον, καμωμένας ἀποκλειστικῶς καὶ μόνον ἐκ τῆς οὐσίας ἑνὸς παροδικοῦ δεσμοῦ καὶ ἑνὸς ὄρισμένου ἄντα. Τὸν δεσμόν μας μετὰ τοῦ ἑνὸς θέλωμεν τόσον μοναδικόν, ὥστε δὲν ἀνεχόμεθα ἐντὸς αὐτοῦ τίποτε τὸ μὴ μοναδικόν. Ἡ συναίσθησίς μας, ὅτι ὑπάρχει τοιοῦτόν τι εἰς τὸν δεσμόν μας δύναται νὰ τὸν διαλύσῃ, νὰ φέρῃ ἀποξένωσίν μας ἀπὸ τὸν ἑνα, ἢ ὁποῖα εἰς τινὰς περιπτώσεις εἶναι, κατὰ τὸν G e o r g S i m m e l,²⁾ περισσότερο ἀκατανίκητος ἀπὸ ἀποξένωσιν ὀφειλομένην

1) Marcel Proust, *A la Recherche du Temps Perdu*, I, Du Côté de chez Swann, Τόμ. Α', σελ. 311.

2) G. S i m m e l ἐνθ' ἄνωτ. σελ. 511-512.

εἰς διαφορὰς ἢ εἰς ἔλλειψιν συνεννοήσεως.—Διὰ τὴν ἐκφράση ἐν τούτοις ὁ Μόνος τὸ διὰ παντὸς μὴ μοναδικοῦ μέσου ἀνέκφραστον παραμένον κύριον περιεχόμενον τῆς πρὸς τὸν Ἐνα ὁμιλίας του, τὴν ὁποίαν θὰ ἤθελεν ἐξ ἄλλου ὅσον τὸ δυνατόν περισσότερον ἀπηλλαγμένην στοιχείων μὴ μοναδικῶν εἶναι ἠναγκασμένος νὰ χρησιμοποιήσῃ τὰ ὀλιγώτερον μοναδικὰ τῶν μέσων. Διὰ τὴν προσεγγίση τὸν Ἐνα—διότι πᾶσα ὁμιλία τοῦ Μόνου πρὸς αὐτὸν ἀποβλέπει εἰς τὴν ἐν λόγῳ προσέγγισιν—εἶναι ἠναγκασμένος νὰ προσφύγῃ εἰς ἐκεῖνο, ἡ φύσις τοῦ ὁποίου, ἔφ' ὅσον εἶναι εἰς αὐτὸν συνειδητὴ, τὸν ἀπομακρύνει, τὸν ἀποξενώνει ἀπὸ τὸν Ἐνα. Εἰς τὸν ἀγῶνα τῆς ὁμιλίας τοῦ Μόνου πρὸς τὸν Ἐνα τὰ κοινωνικὰ στοιχεῖα ἔχουν ἀξίαν μόνον ἔφ' ὅσον καὶ καθ' ὅσον χρησιμεύουν ὡς μέσα ὀδηγοῦντα τὴν διαίσησιν τοῦ Ἐνός εἰς σύλληψιν νοημάτων πέραν αὐτῶν κειμένων,—ἔφ' ὅσον καὶ καθ' ὅσον χρησιμεύουν ὡς μέσα προσεγγίσεως Μόνου καὶ Ἐνός. Ἄλλως ἀποτελοῦν ἐμπόδια, δυσχερείας ἐπὶ τῶν ὁποίων εἶναι δυνατόν νὰ συντριβοῦν αἱ δυνάμεις τῶν ἀγωνιζομένων.—Ἄλλ' ἄς μὴ ἀρκούμεθα εἰς γενικότητα. Ἄς ἴδωμεν τὸ πρόβλημά μας ὑπὸ μορφήν περισσότερον συγκεκριμένην.

Ὅμιλῶν πρὸς τὸν ἄλλον ζητῶ νὰ καταστήσω εἰς αὐτὸν συλληπτὰ ὁρισμένα νοήματα διὰ σημείων συνδεομένων ἀμέσως πρὸς τὸ σῶμα μου.¹⁾ Αἱ χειρονομίαι μου καὶ αἱ ἐκφραστικαὶ τοῦ προσώπου μου κινήσεις, αἱ ἐκ τοῦ στόματός μου ἐξερχόμεναι λέξεις, φράσεις ἢ καὶ οἱ ἀπλοῖ ἤχοι, ὡς σχηματιζόμενοι ἐπὶ τοῦ σώματός μου ἢ δι' αὐτοῦ, ἀμέσως δὲ πρὸς αὐτὸ συνδεόμενοι, εἶναι στοιχεῖα τῆς ὁμιλίας. Τοῦναντίον

1) Δὲν ὁμιλοῦμεν μόνον διὰ λέξεων (πρὸβλ. κυρίως Oswald Spengler, *Der Untergang des Abendlandes*, Τόμος Β', 1922, σελ. 156 καὶ ἐπ.). Ἡ διὰ λέξεων ὁμιλία δὲν καλύπτει εἰμὴ μικρὸν μόνον τμήμα τοῦ ὅλου πεδίου τῆς ὁμιλίας. Τὸ βρέφος ὁμιλεῖ πολὺ πρὶν ἢ «ἀρχίσῃ νὰ ὁμιλήῃ», ὡς λέγουσιν συνήθως συγγέοντες τὴν ὁμιλίαν γενικῶς πρὸς τὴν διὰ λέξεων ὁμιλίαν. Τὰ ζῷα ἐστερημένα τῆς τελευταίας ταύτης εἶναι πεπρωκισμένα διὰ τῆς πρώτης. Ἄλλὰ καὶ ἡμεῖς οἱ κατέχοντες καὶ χρησιμοποιοῦντες τὴν γλῶσσαν τῶν λέξεων δὲν ἐκφραζόμεθα μόνον δι' αὐτῆς. ἔχομεν εἰς τὴν διάθεσίν μας καὶ ἄλλας γλῶσσας πλὴν αὐτῆς καὶ τόσον ἄλλο πλῆθος ἐκφραστικῶν μέσων τοῦ σώματος.

αί γραπταὶ λέξεις μου δὲν ἀποτελοῦν τοιαῦτα στοιχεῖα. Ἄν ὀνομάζω-
 μεν ὄρισμένας ἐπιστολάς ἢ ὄρισμένα ποιήματα ὀμιλίας, τοῦτο συμ-
 βαίνει διότι εἰς αὐτὰ ἀπαντῶμεν γνωρίσματα, τὰ ὅποια εἶναι περισ-
 σότερον ξένα πρὸς τὸν νεκρὸν χάρτην καὶ τὰ ἐπ' αὐτοῦ σχήματα ἢ
 πρὸς τὸ ζῶν σῶμα καὶ τὰς ἐκφράσεις του. Ἀνωτέρω διεπιστώσαμεν
 μεγάλην ὁμοιότητα μεταξὺ τῆς ὀμιλίας τοῦ Μόνου πρὸς τὸν Ἔνα καὶ
 τοῦ ποιήματος τῆς ὀμιλίας τοῦ ποιητοῦ, ἂν καὶ τὸν τελευταῖον
 τοῦτον «ἀκούομεν» συνήθως ἔχοντες πρὸ ἡμῶν μόνον τὸν νεκρὸν
 χάρτην. Εἶναι ἀναμφισβήτητον, ὅτι ἡ ὀμιλία ἐν τῇ στενῇ τῆς λέ-
 ξεως ἐννοία τοῦ Μόνου πρὸς τὸν Ἔνα ἔχει πολὺ περισσότερα τὰ
 κοινὰ πρὸς τὸ ἔντυπον ποίημα ἢ πρὸς οἰανδήποτε διὰ «ζώσης φωνῆς»
 συνομιλίαν ὑποθέσεων. Ἡ «ζῶσα φωνή» τῶν ἐμπόρων εἶναι πολὺ
 ὀλιγώτερον τοιαύτη ἀπὸ τὸ νεκρὸν ἔντυπον τοῦ ποιητοῦ, διὰ τοῦ
 ὁποίου ζητεῖ αὐτὸς νὰ μᾶς ἀποκαλύψῃ νοήματα τῆς αὐτῆς φύσεως
 μὲ ἐκεῖνα, τὰ ὅποια ζητεῖ νὰ ἐκφράσῃ ὁ Μόνος διὰ τῆς ὀμιλίας του
 πρὸς τὸν Ἔνα. Τὸ περιεχόμενον τῆς «ζώσης φωνῆς» τῶν ἐμπόρων,
 ὑπαγορευόμενον ὑπὸ τοῦ λογικοῦ, σύγκειται ἐκ στοιχείων «ξηρῶν»,
 «σκληρῶν» καὶ «ψυχρῶν» — «νεκρῶν», ὡς ἡ ἐστερημένη ζωῆς καὶ ἐσω-
 τερικῆς κινήσεως ὕλη (Stoff), — ἐνῶ ἀντιθέτως τὸ περιεχόμενον τῆς ὀμι-
 λίας τοῦ ποιητοῦ καὶ τὸ περιεχόμενον τῆς ὀμιλίας τοῦ Μόνου πρὸς
 τὸν Ἔνα, ἐκπηγάζον ἐκ τῆς «καρδίας» τοῦ ὀμιλοῦντος, ἀποτελεῖται ἐκ
 στοιχείων «θερμῶν», «μυλιακῶν» καὶ «ρευστῶν» — «ζώντων», ὡς ἡ πλου-
 σία εἰς ἐσωτερικὴν κίνησιν ὕλη (Materie).¹⁾ Ἡ «ζῶσα φωνή» τοῦ ἐμ-
 πόρου καλύπτει «πράγματα», ἐνῶ ἡ ὀμιλία τοῦ Μόνου πρὸς τὸν Ἔνα
 αὐτὸν τοῦτον τὸν «ἑαυτὸν» μας. Καὶ ὅμως τόσον ὁ πρὸ τοῦ Ἑνὸς Μό-
 νος, ὅσον καὶ ὁ πρὸ ἐμπόρου ἔμπορος, διὰ νὰ ἐκφράσῃ τὰ νοήματα,
 τὰ ὅποια θέλουν νὰ καταστήσουν συλληπτικὰ εἰς τὸν πρὸ αὐτῶν ἰστιά-
 μενον, προσφεύγουν εἰς τὸ αὐτὸ σύστημα σημείων: τὴν γ λ ὦ σ σ α ν.

Τί νοοῦμεν ὅμοιος λέγοντες «γλωσσία»; Πρὸς τὴν λέξιν ταύτην συν-
 δέονται πλεῖστα καὶ πολὺ ἀπέχουσαι ἀπ' ἀλλήλων ἔννοιαι. Ἐνταῦθα

1) Πρὸβλ. καὶ Ferdinand Tönnies, Gemeinschaft und Gesell-
 schaft, 6η καὶ 7η ἔκδοσις, 1926, σελ. 133-134.

πρέπει νὰ νοηθῆ αὕτη ὡς ἀπλοῦν σύστημα σημείων, συμβόλων ¹⁾ κειμένων ἐκτὸς τῆς ψυχῆς, τῆς ὀμιλίας καὶ γενικώτερον τῆς ζωῆς τῶν καθ' ἕκαστα προσώπων, ὅπου καὶ μόνον πραγματοποιοῦνται, ²⁾—σημείων, συμβόλων ἰσχυόντων ὑπεράνω τῶν καθ' ἕκαστα προσώπων. ³⁾ Οὐδὲν προσωπικὸν—πολλῶ δὲ μᾶλλον ἀπολύτως ἀτομικὸν—στοιχεῖον ὑπάρχει εἰς τὴν γλώσσαν δεδομένον. Πᾶν ὅ,τι συνιστᾷ ταύτην εἶναι καθαρὸς τύπος. Τυπικαὶ εἶναι αἱ κινήσεις τοῦ σώματός μας, αἱ ἀπαιτούμεναι διὰ τὴν πραγματοποίησιν παντὸς γλωσσικοῦ σημείου—καὶ τυπικὸν εἶναι τὸ νόημα τὸ συνδεδεμένον πρὸς τοῦτο. Καὶ πῶς θὰ ἦτο δυνατόν νὰ εἶχεν ἄλλως; Πῶς θὰ ἦτο δυνατόν τὸ ἐκφεῦγον τοῦ τύπου στοιχεῖον, τὸ προσκεκολλημένον ἀναποσπάστως πρὸς μίαν καὶ μόνην ὠρισμένην πράξιν, τὸ ἀκατανόητον ἐκτὸς αὐτῆς καὶ μακρὰν τῆς προσωπικότητος, ἐκ τῆς ὁποίας ἐπήγασε, νὰ νοηθῆ ἐπιβαλλόμενον γενικῶς ὡς ἀντικειμενικὴ καὶ ἀπρόσωπος ἀξία, — ὅπως ἀκριβῶς ἐπιβάλλονται τὰ γλωσσικὰ σύμβολα; Κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον δὲν δύναται νὰ ἰσχύσῃ παρὰ μόνον τὸ γενικόν, τὸ δυνάμενον δηλαδὴ ν' ἀναχθῆ εἰς τύπον, τὸ τυπικόν, τὸ κοινωνικόν. Μόνον τὰ τυπικά, τὰ κοινωνικὰ στοιχεῖα τῆς ὀμιλίας μας ἀποτελοῦν ἤδη ἢ δύνανται ν' ἀποτελέσουν στοιχεῖα τῆς γλώσσης, ὡς ὠρίσαμεν αὐτὴν ἐνταῦθα. Ἄν ἐξηγητῶμεν τὸν βαθμὸν τῆς κοινωνικότητος ἱστορικοῦ τινος φαινομένου ἐκ τοῦ πλήθους τῶν συνιστῶντων αὐτὸ κοινωνικῶν στοιχείων, θὰ ἔπρεπε νὰ χαρακτηρίσω-

1) Leo Weisgerber Sprache, εἰς Handwörterbuch der Soziologie, σελ. 592 καὶ ἐπ.— J. Vendryes, Le Langage - Introduction linguistique à l' Histoire (L' Evolution de l' Humanité), 1921, σελ. 8 καὶ ἐπ.— O. Spengler, Der Untergang des Abendlandes, Τόμ. Β', σελ. 156 καὶ ἐπ.— H. Delacroix Le Langage εἰς G. Dumas Traité de Psychologie, Τόμ. Β', σελ. 152 καὶ ἐπ.— Theodor Litt, Individuum und Gemeinschaft, passim, κυρίως σελ. 151 καὶ ἐπ., 158 καὶ ἐπ., 163 καὶ ἐπ., 167 καὶ ἐπ., — Alfred Vierkandt, Gesellschaftslehre, κυρίως σελ. 330.

2) Alfred Vierkandt, ἐνθ' ἄνωτ.

3) Ἡ «γλώσσα» αὕτη οὐδεμίαν ἔχει σχέσιν πρὸς τὴν ἀποτελοῦσαν τὸ «αἷμα τῆς ψυχῆς τοῦ ποιητοῦ» «γλώσσαν» (Friedrich Gundolf, George, σελ. 59), περὶ τῆς ὁποίας μᾶς ὀμιλεῖ ὁ Παναγ. Καυελλόπουλος εἰς τὴν «Κοινωνίαν τῆς Ἐποχῆς μας» (σελ. 23 καὶ ἐπ.). Αὕτη δὲν ἰσχύει ἀπλῶς ὑπεράνω τῶν καθ' ἕκαστα προσώπων, ἀλλὰ ζῆ ἐντὸς τοῦ Μεγάλου Ἀτόμου τοῦ Ποιητοῦ.

μεν τὴν γλῶσσαν, τὴν εἰς κοινωνικά καὶ μόνον εἰς τοιαῦτα στοιχεῖα ἀναλυομένην, ὡς κατ' ἐξοχὴν «κοινωνικὸν» φαινόμενον. Ἀκόμη καὶ λέξεις τῆς, ὡς ἡ λέξις Θεός, τὸ περιεχόμενον τῶν ὁποίων ἂν καὶ δὲν ἀποτελῇ πάντοτε, πρέπει τοῦλάχιστον ν' ἀποτελῇ ἐντὸς τῶν ψυχῶν μας ὅ,τι προσωπικώτερον ἔχει ἕκαστος ἐξ ἡμῶν, ἐν τῇ σφαιρᾷ τῆς ὑπεράνω ἡμῶν ἰσχυροῦσης γλώσσης εἶναι τόσον καθαρῶς τυπικόν, ὅσον καὶ τὸ περιεχόμενον πλείονων τῶν ἄλλων συμβόλων του. Διὰ τοῦτο ἡ γλῶσσα εἶναι πρόσφορον μέσον πρὸς δ ε α τ ὕ π ο α ι ν ἐν τῇ ὁμιλίᾳ μας κοινωνικῶν νοημάτων. Ὁ ἔμπορος, ἔφ' ὅσον κατέχει καὶ χειρίζεται καλῶς τὴν γλῶσσαν, εὐρισκόμενος ἐναντι καλῶς ἐπίσης κατέχοντος αὐτήν, δύναται νὰ κατιστήσῃ εἰς τὸν ἄλλον πολλημετὰ πάντα τὰ «ἐμπορικὰ» του νοήματα. Οὐδὲν ἐξ αὐτῶν εἶναι ἀνεπίδεκτον διατυπώσεως. Οὐδὲν ἐξ αὐτῶν δύναται νὰ διαφυγῇ τοῦ γνωστοῦ τῆς χρησιμοποιουμένης γλώσσης τοῦ παρακολουθῶντος μετὰ προσοχῆς καὶ καθαρᾶς διανοίας τὴν ὁμιλίαν τοῦ ἐμπόρου. Καὶ ἂν ἀκόμη συμβῇ τοιαύτη τις διαφυγή, παρενόησις τις — τῆς ὁποίας ἡ ἀρῆς ἐξ ἄλλου δὲν εἶναι ἀδύνατος — ὁ ἔμπορος δὲν θὰ αἰσθανθῇ ἑαυτὸν ἀπομεμονωμένον ψυχικῶς ἐναντι τοῦ παρενοήσαντος, διότι διὰ τὸν ἔμπορον — διὰ τὸν ἰδιώτη τύπον τοῦ ἐμπόρου, ὁ εἰκόνα τοῦ ὁποίου μᾶς ἔδωκεν ὁ Ferdinand Tönnies εἰς τὸ ἔργον του «Κοινότης καὶ Κοινωνία», — δὲν ὑπάρχουν ψυχικαὶ ἀποστάσεις: ψυχικαὶ προσεγγίσεις, ψυχικαὶ μονώσεις. Αὐτὸν ὑπεριτεῖ πιστῶς ἡ γλῶσσα. Ἰδὲς ἐκεῖνον ὅμως, ὁ ὁποῖος γνωρίζει καλῶς τὰς ἀνοτέρας ἀποστάσεις, εἰς τὸν Μόνον, διὰ τὸν ὁποῖον ἐν τούτοις ἡ ὑπὸ τοῦ Ἰένος παρενόησις του σημαίνει πόνον, κατὰ τὴν ὁμιλίαν του ἀκριβῶς πρὸς τὸν Ἰέναν, τὸ κοινὸν μέσον συνεννοήσεως τῶν ἀνθρώπων, ἡ γλῶσσα, ἀρνεῖται τὰς ὑπηρεσίας της. — Τὸ κύριον περιεχόμενον τῆς ὁμιλίας ἡμῶν πρὸς τὸν Ἰέναν σύγκειται, ὡς γνωρίζομεν, ἐκ στοιχείων ἀπολύτως ἀτομικῶν, ἐκ νοημάτων, τὰ ὁποῖα δὲν διατυπῶνται, δὲν περιλαμβάνονται ἐντὸς τῆς γλώσσης. Πῶς θὰ ἐπιτύχομεν τὴν ἑξαρκασίαν των; Διὰ ση-

1) Λέγοντες «ἐμπορος» δὲν νοούμεν ἁπλῶς τὸν ἀσκῶντα τὸ ἐπάγγελμα τοῦ ἐμπόρου, ἀλλὰ γενικώτερον τὸ μέλος τῆς «κοινωνίας» ἐν τῇ στενῇ τῆς λέξεως ἐννοίᾳ. Πρὸβλ. Ferdinand Tönnies, Gemeinschaft und Gesellschaft, σελ. 51 καὶ 52, καὶ σελ. 160 καὶ 53, καὶ H. Kautsky, Die Sozialdemokratie, σελ. 96 καὶ 97.

μείων βεβαίως ἐπίσης μοναδικῶν. Τὰ συνιστῶντα τὴν γλῶσσαν τυπικὰ σημεῖα εἶναι τελείως ἀπρόσφορα πρὸς τοῦτο. Μετ' αὐτῶν συνδέονται νοήματα ἀποκλειστικῶς καὶ μόνον τυπικά. Τὸ μοναδικὸν νόημα (περιπεπλεγμένον πάντοτε μετὰ τυπικῶν νοημάτων) ἐκφράζεται — οὐδέποτε διατυποῦται—διὰ μοναδικῆς ἀποχρώσεως κινήσεώς μας, φωνῆς μας ἢ λάμψεως τῶν ὀφθαλμῶν μας—κινήσεως, φωνῆς καὶ λάμψεως, αἱ ὁποῖαι ἐκφράζουν πάντοτε καὶ κοινωνικόν τι συγχρόνως. Ἄν ἐντὸς τῆς ψυχῆς μας λέξις τις ἢ ἄλλο γλωσσικὸν σύμβολον πληρωθῇ διὰ πλούτου ἀπολύτως ἀτομικῶν νοημάτων, τοῦτον δὲν δυνάμεθα νὰ ἐκφράσωμεν διὰ ξηρᾶς ἀσθενείας τῆς λέξεως ἢ δι' ἄλλου ξηροῦ καὶ ἀπροσώπου σχηματισμοῦ σημείου. «Ἦ τὸν γὰρ οὐδαμῶς ἐστίν», λέγει ὁ Πλάτων εἰς τὴν «Ἑβδόμην Ἐπιστολήν» του.¹⁾ Οὐδεὶς «νοῦν ἔχων» ἐμπιστεύεται ποτε τὸν ἐσωτερικὸν τοῦ πλοῦτον εἰς τὸ «ἀσθενές» καὶ «ἀμετακίνητον» τῶν ξηρῶν τύπων.²⁾ Ὁ Πλάτων, λέγων ταῦτα, ἔχει κυρίως ὑπ' ὄψιν τοὺς γραπτοὺς τύπους. Μήπως ὁμοίως τὸ «ἀσθενές» καὶ «ἀμετακίνητον» προσιδιάζει μόνον εἰς αὐτούς; Πάντα τὰ γλωσσικὰ σημεῖα, ἐρ' ὅσον θεωροῦνται ὡς ἀπροσώπως ἰσχύοντα ἢ καὶ ἐν τῇ πραγματοποιήσει των μακρὰν τῶν συμπληρούντων αὐτὰ ἀπολύτως ἀτομικῶν ἐκφράσεων, εἶναι «ἀσθενῆ» καὶ «ἀμετακίνητα». Πόσον ἀληθές εἶναι τοῦτο γνωρίζει πολὺ καλῶς ὁ Μόνος. Εὐρισκόμενος πρὸ τοῦ ἑνὸς «σχίζει τὸ στήθος του, γυμνώνει τὴν καρδίαν του, ζητεῖ τὴν κραυγὴν τὴν δυναμένην νὰ ἐκφράσῃ τὴν συγκίνησιν, ἐκ τῆς ὁποίας εἶναι μεθυσμένος», ἀλλ' «αἰσθάνεται, ὅτι ἡ φρᾶσις τὸν προδίδει, ὅτι καμμία λέξις δὲν εἶναι ἱκανὴ νὰ φέρῃ πρὸς ἄλλα χεῖλη τὸν παλμόν, ἐκ τοῦ ὁποίου ἢ ἰδική του ἔδονήθη. Φωνάζει, ἐξηγεῖ, ἰκετεύει. Σπανίως ἔρχεται ἀπάντησις καί, ὅταν αὕτη ἔλθῃ, (ὁ Μόνος) ἐρωτᾷ ἑαυτὸν κατάπληκτος: «Δὲν μὲ ἤκουσεν (ὁ εἷς) ἢ μετεβάλλομεν γλῶσσαν ;»³⁾—

1) 341 c. Ὁ γάλλος μεταφραστὴς τῶν Ἐπιστολῶν τοῦ Πλάτωνος Joseph Souilhé, (Collection des Universités de France, Platon, Œuvres Complètes, Τόμος XIII) μεταφράζει ὀρθότατα τὴν ἐν τῷ κειμένῳ φρᾶσιν διὰ τοῦ: «Il n'y a pas moyen en effet de les mettre en formules». Τὸ «οὐδαμῶς ἦ τὸν» τοῦ Πλάτωνος εἶναι κάτι, τὸ ὁποῖον οὐδέποτε μὲν διατυποῦται, ἀλλὰ θὰ ἠδύνατο ἴσως νὰ ἐκφρασθῇ.

2) Πλάτωνος, Ἑβδόμη Ἐπιστολή, 342e ἕως 343a.

3) Edouard Estaunié, Solitudes, 1930, σ. 144.

“Ὅσον καὶ ἂν ἀγωνίζεται ὁ Μόνος διὰ νὰ ἐκφράσῃ αὐτό, τὸ ὅποιον θέλει νὰ καταστήσῃ συλληπτὸν εἰς τὸν Ἕνα, ὅσον καὶ ἂν ἡ ὁμιλία του συναγωνίζεται τὰ ἀριστουργήματα τῆς τέχνης ὡς πρὸς τὸν πλοῦτον τῶν ἐν αὐτῇ ἀπολύτως ἀτομικῶν νοημάτων καὶ μοναδικῶν ἐκφράσεων, ὁ Εἷς, ὁ ὁποῖος πρέπει νὰ καταλάβῃ αὐτήν, (ἄλλως ὁ Μόνος θὰ ὑποφέρῃ), δὲν συλλαμβάνει συνήθως παρὰ μόνον τὸ τυπικὸν της μέρος. Ἐάν πρὸς τὴν γλώσσαν εἶναι συνδεδεμένη, ὡς παρατηρεῖ ὁ Oswald Spengler,*) ἡ ἔννοια τοῦ σχολείου, ἡ δύναμις τῆς συλλήψεως τῶν μοναδικῶν συμβάσεων οὐδεμίαν ἔχει σχέσιν πρὸς οἰανδήποτε σχολικὴν ἀγωγὴν. Μόνον τὸ τυπικὸν δύναται νὰ διδαχθῇ καὶ μόνον ἐπ’ αὐτοῦ δίδομεν πρὸ τῆς κοινωνίας — ὄχι μόνον εἰς τὰ σχολεῖα ἢ τὰ πιανεπιστήμια, ἀλλ’ εἰς ἕκαστον βῆμα καὶ εἰς ἕκαστην κίνησιν μας — ἔξετάσεις. Διὰ τοῦτο καὶ ἡ καθ’ ἡμᾶς ὁρθὴ σύλληψις τοῦ τυπικοῦ μέρους τῆς ὁμιλίας τοῦ ἄλλου μᾶς ἱκανοποιεῖ. Νομίζομεν συνήθως — τὴν σημασίαν δὲ τῆς ἀληθείας ταύτης διὰ τὸν ἄνθρωπον τῆς καθημερινῆς ζωῆς μᾶς ἔδειξεν ὁ Παν. Κανελλόπουλος,*) — νομίζομεν, ὅτι ἐκαταλάβομεν τὸν ἄλλον, ὅταν ἐγίναμεν κύριοι τοῦ κοινωνικοῦ νοήματος τῆς ὁμιλίας του. Δὲν ἀπατώμεθα πάντοτε ὡς πρὸς τοῦτο. Ἡ ἀπίστη μας ὅμως εἶναι σκληρὰ διὰ τὸν Μόνον, ὅταν ἡμεῖς ἀποτελοῦμεν Ἕνα δι’ αὐτόν. Διὰ τῆς εἰς τὴν ὁμιλίαν του ἀπαντήσεώς μας π. χ., διὰ τῆς ὁποίας προκαλοῦμεν αὐτὸν νὰ θέσῃ εἰς τὴν δοκιμασίαν τῆς συζητήσεως τὰ ὑπ’ αὐτοῦ λεχθέντα — ὡς εἴαν ἦτο δυνατόν ἡ ὁμιλία, διὰ

1) Oswald Spengler, ἔνθ’ ἄνωτ. σ. 161.

2) Ἰερβλ. κυρίως Παν. Κανελλόπουλος, Ὁ Ἄνθρωπος καὶ ἡ Κοινωνία, § 11 (ἐν τῷ Ἀρχαίῳ κλπ. σελ. 166 - 168). — «Τὸ ἀπολύτως ἀτομικὸν στοιχεῖον,» παρατηρεῖ ὁ Π. Κανελλόπουλος (ἔνθ’ ἄνωτ.) — τὸ ὅποιον θὰ προσδώσωμεν εἰς τὸν ἔρωτά μας ἢ τὴν φιλίαν μας — θαῖμα καὶ αὐτὴ καὶ δὴ ἐξ ἴσου ἀνεξήγητον, ὅπως καὶ ἔκείνα, τὰ ὅποια διατηρεῖ τῶν ἀνθρώπων ἡ μνήμη — δὲν θὰ γίνῃ ἀντιληπτὸν οὐδ’ ὑπ’ ἐκείνου, πρὸς τὸν ὅποιον στρεφόμεθα καὶ ἀφιερῶμεθα. Ἡ καθημερινὴ ζωὴ εἶναι πλήρης κοινοῦ μικρῶν παρορμημάτων, τὰ ὅποια ὅσον περισσότερον μικρὰ εἶναι, τόσον μεγαλειότεραν πικρίαν γεννοῦν εἰς τὴν ψυχὴν μας. . . . Ἐκίστη κίνησις μας σημαίνει καὶ κάποιαν ἀχαριστίαν πρὸς τὸν πλησίον μας. Δι’ ἐκίστη βῆματός μας ἀντιπαρορχόμεθα καὶ κάτι, τὸ ὅποιον προσφέρει εἰς ἡμᾶς ὁ γείτων μας. Δὲν ὑπάρχει διάλογος, εἰς τὸν ὅποιον νὰ μὴ μείνῃ ἀνανταπόκρῖτον ἔκκειν τὸ νόημα τῶν λόγων μας, εἰς τὸ ὅποιον ἀποδίδομεν κυρίως σημασίαν.»

τῆς ὁποίας ὁ Μόνος ζητεῖ νὰ μᾶς προσφέρει ἢ νὰ μᾶς ἀποκαλύψῃ τὸν ἑαυτὸν του, ὅσον καὶ ἂν τὸ περιεχόμενόν της ἐμφανίζεται ὑπὸ μορφὴν γνώμης, ν' ἀποτελῇ γνώμην ἀμφισβητήσιμον καὶ συζητήσιμον—, ἀπωθοῦμεν μακρὰν μᾶς τὸν ἀγωνιωδῶς προσπαθοῦντα νὰ μᾶς προσεγγίσῃ. Ἀποκρούομεν (ἔστω καὶ ἀσυναισθητῶς) τὴν προσφορὰν ὀλοκλήρου τοῦ τοῦ εἶναι.—Ἡ ἀπάντησίς μας εἰς τὸν Μόνον, διὰ τῆς ὁποίας δεικνύομεν, ὅτι συνελάβομεν μὲν ὀρθῶς τὸ τυπικὸν νόημα τῆς ὁμιλίας του, ἀλλὰ συνεπληρώσαμεν αὐτὸ δι' ἰδίων μας ἀπολύτως ἀτομικῶν νοημάτων, ξένων πρὸς ἐκεῖνα, τὰ ὁποῖα οὗτος «ἤθελε νὰ μᾶς εἴπῃ», σημαίνει δι' αὐτὸν «παρὰ νόησιν» τῆς ὁμιλίας του, ἀπομάκρυνσιν του δηλαδὴ ἀπὸ ἡμᾶς. Παρὰ νόησιν (ἀπομάκρυνσιν), ὁ πρὸς ἄρσιν τῆς ὁποίας ἀγὼν εἶναι ἐκ τῶν δυσχερεστάτων. Πρὸς ἄρσιν αὐτῆς δὲν ἀρκοῦν μόνον αἱ δυνάμεις τοῦ παρὰ νοηθέντος ἢ ἡ εὐθυκρισία καὶ ἡ καλὴ πίστις τοῦ ἄλλου. Οὐδεμία σειρὰ συλλογισμῶν, οὐδεμία ἀποδεικτικὴ τέχνη δύναται ν' ἀποδείξῃ εἰς τὸν παρὰ νοήσαντα τὴν πλάνην του. Ὅσον καὶ ἂν ἐντείνῃ ὁ τελευταῖος οὗτος ὅλας τὰς διανοητικὰς του δυνάμεις μὲ ὅλην τὴν καλὴν πρόθεσιν νὰ καταλάβῃ, ἐφ' ὅσον εἶναι ἐστερημένος τῆς διαισθητικῆς ἐκείνης ἰκανότητος, διὰ τῆς ὁποίας καὶ μόνης δύναται τις νὰ γίνῃ κύριος τοῦ ἀπολύτως ἀτομικοῦ τοῦ ἄλλου, ματαιοπονεῖ.— «Es wäre ganz gut, wenn es jemanden gäbe, der solche Sachen versteht», θέτει ὁ R a i n e r M a r i a R i l k e ¹⁾ εἰς τὰ χεῖλη ἑνὸς τῶν πλέον λεπτῶν καὶ ζωντανῶν προσώπων τοῦ ἔργου του.— Μόνον ἐκεῖνος, ὁ ὁποῖος εἶναι «οἰκεῖός τε καὶ ἄξιός τοῦ πράγματος, θεῖος ὢν» ²⁾ — διὰ νὰ μεταχειρισθῶμεν διὰ μίαν ἀκόμη φορὰν πλατωνικὴν ἔκφρασιν — δύναται νὰ διαισθανθῇ τὸ ἀπολύτως ἀτομικὸν τοῦ ἄλλου. Πρὸ τοιούτων ὅμως δὲν εὐρισκόμεθα εἰμὴ εἰς ἐκτάκτους τινὰς στιγμάς. Ἡ σημασία τούτου διὰ τὸν Μόνον καὶ διὰ τὸν ἀγῶνά του κατὰ τὴν πρὸς τὸν Ἐνα ὁμιλίαν του εἶναι αὐτονόητος.

1) R a i n e r M a r i a R i l k e, Die Aufzeichnungen des Malte Laurids Brigge, 1920, Erstes Bändchen, σ. 125.

2) Πλάτωνος, Ἑβδόμη Ἐπιστολή, 340c.

Γράφοντες τὰ ἀνωτέρω εἶχομεν ὑπ' ὄψιν μας ὁμιλίαν, κατὰ τὴν ὁποίαν ὄχι μόνον ὁ ὁμιλῶν — ὁ Μόνος —, ἀλλὰ καὶ ὁ πρὸς ὃν αὐτὴ — ὁ Εἷς — εἶναι ἄνθρωπος. — Ἐρωτᾶται ὅμως: Δύναται ἄρα γε νὰ εἶναι «Εἷς» καὶ ὃν τι μὴ ἄνθρωπος; Εἶναι δυνατὸν νὰ ὁμιλήσωμεν καὶ πρὸς μὴ ἄνθρωπον; — Ὅν ἐστερημένον διὰ τοὺς ὀφθαλμοὺς μιᾶς ψυχῆς οὐδέποτε ἀποτελεῖ βεβαίως δι' ἡμᾶς Ἔνα. Ἄπὸ τὸν Ἔνα μᾶς χωρίζει ψυχικὴ ἀπόστασις, τοιαύτη ὅμως δὲν εἶναι νοητὴ εἰμὴ μεταξὺ ἐμφύχων ὄντων. Τὸ «πρῶγμα» οὐδέποτε ἔχει τὴν δύναμιν νὰ μᾶς λησρώσῃ ἀπὸ τὴν ψυχικὴν μεζμόνοισιν, ἐφ' ὅσον τοιαύτη λύτρωσις σημαίνει ψυχικὴν προσέγγισιν, εἰς τὴν προκειμένην δὲ περίπτωσιν οὔτε τὸ Ἐγὼ εἶναι φυσικὰ δυνατὸν νὰ πλησιάσῃ τὴν ψυχὴν προέγματος ἐστερημένου ψυχῆς, οὔτε τὸ ἄψυχον πρῶγμα νὰ πλησιάσῃ διὰ ψυχῆς τὸ Ἐγὼ. Οὐδεμίαν ἀντιπόκρισιν περιμένει τις ἀπὸ τὸ «κωφὸν» καὶ «βλαβὸν» «πρῶγμα» πρὸς τὸ ὁποῖον οὔτε ὁμιλίαν δύναται τις ν' ἀπευθίνη. — Ἐν ἀντιθέσει πρὸς «αὐτὸ», πρὸς τὸ «πρῶγμα», ἔχομεν τὸ «Σὺ».) Τοῦτο χαρακτηρίζουν αἱ ἰδιότητες ἀκριβῶς ἐκεῖναι, ἡ ὑπαρξίς τῶν ὁποίων εἰς τὸ εἶναι τοῦ Ἐγὼ ἐφισκόμενον ὄν, ἀποτελοῦν προϋπόθεσιν τῆς δυνατότητος νὰ καταστῇ τοῦτο τόσον Εἷς διὰ τὸ Ἐγὼ, ὅσον καὶ συνομιλητὴς του. «Σὺ» εἶναι τὸ ὄν τὸ πεπροικισμένον μὲ τὴν ἱκανότητα τοῦ δέχεσθαι καὶ τοῦ νοεῖν τὴν ὁμιλίαν μου καὶ τοῦ ἀπαντᾶν δι' ὁμιλίαν πάλιν εἰς αὐτήν. — τὸ ὄν δηλαδή, εἰς τὴν ψυχὴν τοῦ ὁποίου εἶναι δυνατὸν ἢ ψυχὴ μου νὰ εἶσθαι ἀπήχησιν,») ὡς καὶ ἡ ἰδική του εἰς τὴν ἰδικήν μου. (Ὁ βαθμὸς, τὸ εἶδος, ἢ ἀπόχρωσις τῶν ἐν λόγῳ ἀπηχέσεων δημιουργοῦν τὰς διαφόρους μεταξὺ τῶν ψυχῶν μας ἀποστάσεις. Πᾶν Σὺ δύναται νὰ καταστῇ δι' ἐμὲ Εἷς, κατὰ τὸν ἀγῶνα δὲ πρὸς ἄσθαι τῆς μεταξὺ μας ἀποστάσεως δύναμαι νὰ ὁμιλήσω πρὸς αὐτό. Ὅσον περισσότερον ἀνεπτυγμέναι εἶναι αἱ ἰδιότητες τοῦ Σὺ εἰς ἐκεῖνον, πρὸς τὸν ὁποῖον

1) Ἡρβλ. Alfred Vierkandt, Gesellschaftslehre, σελ. 166, — τὸ αὐτὸ τοῦ, Sozialpsychologie, als Handwörterbuch der Soziologie, σελ. 559, — Theodor Litt, Individuum und Gemeinschaft, σελ. 141.

2) Ἡρβλ. Alfred Vierkandt, Gesellschaftslehre, σελ. 168 καὶ ἐπ. καὶ Sozialpsychologie, σελ. 559, στήλη β'.

ὁμιλῶ, ὅσον τελειότερον συλλαμβάνει οὗτος καὶ ἐκφράζεται, τόσον εὐχερεστέρα εἶναι δι' ἐμὲ ἢ πρὸς αὐτὸν ὁμιλία μου, τόσον ὀλιγώτερον ἐπίπονος ἢ προσπάθεια, ὅπως καταστήσω εἰς αὐτὸν συλληπτὰ ὠρισμένα νοήματα. Τὸ ὄν, εἰς τὸ ὁποῖον αἱ ιδιότητες τοῦ Σὺ ἀπαντοῦν εἰς τὴν μεγαλυτέραν των ἀνάπτυξιν, εἶναι τὸ ὁμοίόν μου : ὁ ἄνθρωπος. Διὰ τοῦτο καὶ ἡ ὁμιλία μου πρὸς αὐτὸν θὰ ἔπρεπε νὰ εἶναι ἡ ὀλιγώτερον ἐπίπονος δι' ἐμέ. Ἐν τούτοις εἰς τὸν ἀπασχολοῦντα ἡμᾶς ἐνταῦθα ἀγῶνα δὲν ἔχει οὕτω. Ἡ τραγικότης τῆς ὁμιλίας τοῦ Μόνου πρὸς Ἐνα—ἄνθρωπον, τὴν ὁποίαν ἐπεχειρήσαμεν νὰ συλλάβωμεν καὶ νὰ δείξωμεν ἀνωτέρω, δὲν χρωματίζει καὶ πᾶσαν ὁμιλίαν τοῦ Μόνου πρὸς Ἐνα μὴ — ἄνθρωπον. Δὲν ἐννοοῦμεν βεβαίως τὴν ὁμιλίαν τινὸς πρὸς ζῷον—(διότι τὰ γνωρίσματα τοῦ Σὺ χαρακτηρίζουν καὶ τινὰ ζῷα. Ὁρισμένα ἐξ αὐτῶν εἶναι ἱκανὰ νὰ συλλάβουν τὴν ὁμιλίαν μου καὶ ν' ἀπαντήσουν εἰς αὐτήν. Ποῖος δὲν ἔχει συνομιλήσει μὲ σκύλον ;) Καὶ κατὰ τὴν ὁμιλίαν ἀνθρώπου πρὸς ζῷον εὐρίσκονται δύο πραγματικαὶ συνειδήσεις ἐναντι ἀλλήλων, ὅπως καὶ κατὰ τὴν ὁμιλίαν ἀνθρώπου πρὸς ἄνθρωπον. Ἄλλ' εἰς τὴν ἀντιπαράταξιν ἀκριβῶς δύο συνειδήσεων, ἐκ τῶν ὁποίων ἡ μία ἀγωνίζεται διὰ τῶν σημείων τῆς ὁμιλίας νὰ καταστήσῃ εἰς τὴν ἄλλην συλληπτὰ ὠρισμένα νοήματα, τὰ ὁποῖα ὡς ἐκ τῆς φύσεώς των δὲν ἐπιλαμβάνονται, δὲν ἀνατυποῦνται εἰς δευτέραν συνείδησιν, ἔγκειται ἡ τραγικότης τῆς ὁμιλίας τοῦ Μόνου πρὸς τὸν Ἐνα,—ἄνθρωπον. Τῆς τραγικότητος αὐτῆς εἶναι ἀπηλλαγμένοι ὠρισμένοι ὁμιλῖαι ἀπευθυνόμενοι πρὸς Σὺ, τὸ ὁποῖον στερεῖται τῶν ψυχοφυσικῶν ἐκείνων ιδιοτήτων, ἐπὶ τῶν ὁποίων στηρίζονται αἱ κύρια ἱκανότητες τοῦ Σὺ.— Οὐδὲν νόημα προσευχῆς μας — ὁμιλίας μας πρὸς τὸν Θεόν—, ὅσον ἀπολύτως ἀτομικὸν καὶ ἂν εἶναι, μένει ἀσύλληπτον εἰς αὐτόν.— Ὁ Φραγκίσκος τῆς Ἀσσίζης ὁμιλῶν πρὸς τοὺς «ἀδελφούς» του —τὰ δένδρα, τὸν ἥλιον, τὰ ρυάκια—, δὲν παραπονεῖται, ὅτι μένει ἀκατάληπτος εἰς αὐτούς.— Ἄλλὰ δύναται τις νὰ ὁμιλήσῃ καὶ πρὸς ἄψυχα ; Ἄν τοῦτο ἀληθεύῃ, δὲν χάνει τὴν ἰσχύν της ἡ παρατήρησις, ὅτι μόνον πρὸς «Σὺ» δύναται τις νὰ ὁμιλήσῃ ; Βεβαίως ὁ κόσμος τῶν πραγμάτων στερεῖται, αὐτὸς καθ' ἑαυτόν, συνειδήσεως, στερεῖται τῆς ἱκανότητος καὶ τοῦ δέχεσθαι ὁμιλίαν καὶ τοῦ ὁμιλεῖν, εἶναι κω-

πρὸς καὶ βωβός. Δυναίμεθα ὁμῶς καὶ ν' ἀπειθύνωμεν πρὸς νεκρὰ καὶ ἄψυχα ἀντικείμενα ἢ καὶ πρὸς πλάσματα τῆς φαντασίας μας ὁμιλίαν καὶ νὰ εὕρωμεν ἀπήχησιν εἰς αὐτὰ καὶ νὰ συναντήσωμεν ἀκόμη καὶ τὸν "Ἐνα μεταξύ των, ἐφ' ὅσον καταστήσωμεν αὐτὰ Σὺ, ἐφ' ὅσον ἐμψυχήσωμεν εἰς αὐτὰ ζωὴν, ψυχὴν, συνείδησιν καὶ τὰ προικίσωμεν με ἄλλα καὶ φρονίην, α" (Ὁ κόσμος τῶν πνευματίων» λέγει ὁ (Göthe) — «καὶ τῶν πραγμάτων» δύναιται τὴν νὰ προιδέσῃ — «δὲν εἶναι κλειστός· ὁ νοῦς σου εἶναι κλειστός, ἡ καρδία σου νεκρὴ», (Ὁ ἠρωτρικὸς πλοῦτας ἐνὸς τῶν μεγάλων μυστικῶν τοῦ Μεσαίωνα — ἡ πίστις δὲν ἐπιτυγχάνει θιγόμενα; — καὶ τοῦ γνησίου παιητοῦ — ἄλλου δηλαδὴ μεγάλου πιστοῦ *) ἔχει τὴν δύναμιν ν' ἀνοίγῃ τοὺς κόσμους τῶν πνευματίων καὶ τῶν πραγμάτων. Δὲν πρέπει ὁμῶς νὰ νομισθῇ, ὅτι τὸ τελευταῖον τοῦτο ἐπιτυγχάνεται μόνον εἰς απαντίας περιπτώσεις θιγόμενος καὶ ὅτι ἀποτελεῖ προνόμιον μόνον τῶν μεγάλων ἀτόμων. "Ἐνιεντι τῶν πρωτογόνων καὶ τῶν μικρῶν παιδῶν ἴσταια, κατὰ τὰς παρατηρήσεις τῆς ψυχολογίας,") ἂν ὄχι ὁλόκληρος ὁ κόσμος τῶν πραγμάτων (ὡς ὑπεστηρίχθη, καὶ μάλιστα διὰ τοὺς πρωτογόνους ἀπὸ τὸν L. é n y - B r u h l), μέγα πᾶντος μέρος αὐτοῦ με τὰς ιδιότητας τοῦ Σὺ. Τοῦτο βεβαίως ἀρτίζεται εἰς τὴν ἀτελή παρὰ τοῖς πρωτογόνοις καὶ παιδίσι ἀνάπτυξιν τῆς διανοίας. Ἄλλ' αὐτὸ ἀκριβῶς εἶναι τὸ ἀξιοσημεῖστον. (Ὁ ἀτελής καὶ ὁ ὑπὲρ τὸ δέον τέλειος συναντῶνται εἰς τὸ σημεῖον τοῦτο παραιδύζως καὶ εἶναι αἱ προνομιοῦχοι εἰς τὰς πρὸς τὸν κόσμον τῶν νεκρῶν πραγμάτων σχέσεις καὶ ἐπικοινωνίας των. Πᾶσα μετατροπὴ νεκροῦ σώματος εἰς συνομιλητὴν, πᾶσα συνομιλία μετὰ πλάσματος τῆς φαντασίας στηρίζεται εἴτε ἐπὶ διανοητικῆς ἀτελείας ὡς ἡ τοῦ πρωτογόνου καὶ τοῦ παιδίου

1) Faust, στίχ. 443—444.

2) Περὶ τῆς σχέσεως μεταξύ ποιήσεως καὶ πίστεως πρὸς τὸν Θεόν. Π. ν. Καπετανιάκη, Ἡ Κοινωνία τῆς Ἐποχῆς μας, σελ. 27 καὶ ἑπ. καὶ Henri Bremond, Prière et Poésie.

3) F. Challeve, Psychologie Génétique et Ethique εἰς G. Dumasia, Traité de Psychologie, Τόμος Β', σελ. 712 κ. ἑπ., — Alfred Vierkandt, Gesellschaftslehre, σελ. 168—172. — Πρὸς τὰ περὶ L. é n y - B r u h l ἄρθρα τοῦ Μ(ιχαήλ) Τ(σαμαδοῦ) τὰ δημοσιευθέντα ἐν τῇ "Ἀρχαίᾳ Φιλοσοφίᾳ καὶ Θεωρίᾳ τῶν Ἐπιστημῶν", ἔτος Ι', τεύχος 2, σελ. 201 κ. ἑπ. καὶ ἔτος Δ', τεύχος 1, σελ. 108 καὶ ἑπ.

εἴτε ἐπὶ ὑπερνικήσεως τοῦ λόγου, ὅπως σημειοῦται αὕτη εἰς τὴν ψυχὴν τοῦ πιστοῦ, τοῦ ποιητοῦ ἢ καὶ τοῦ κοινουῦ ἀνθρώπου καθ' ὁρισμένας δημιουργικὰς αὐτοῦ στιγμὰς. Ἡ φωνὴ ἀνθρώπων τινῶν εὐρίσκει ἀπήχησιν μικροτέραν εἰς τὰ ὄτα τῶν ἀκουόντων, τῶν ζώντων, καὶ μεγαλυτέραν εἰς τὸν κόσμον τῶν ἀπλῶν καὶ νεκρῶν πραγμάτων—τῆς φύσεως π.χ.—ἢ εἰς τὰ ὄτα πνευμάτων—ὡς ὁ Θεός. Ὁ Θεὸς ἢ ἡ φύσις ἢ ὁ κόσμος ἀποτελεῖ δι' ὁρισμένους ἀνθρώπους τὸν Ἕνα Μόνον ὃ Θεὸς ἢ ἡ φύσις ἢ ὁ κόσμος δύνανται νὰ τοὺς λυτρώσουν ἀπὸ τὴν μόνωσίν των.¹⁾ Καὶ ὁ ἀγὼν πρὸς λύτρωσιν τῶν ἀνθρώπων τούτων εἶναι σκληρός, ὅπως πᾶς ἀγὼν Μόνου. Ἡ πρὸς τὸν Ἕνα των ὅμως ὁμιλία των δὲν παρουσιάζει τὰς δυσχερείας, τὰς ὁποίας ἐπιστοποιήσαμεν, μελετῶντες ἄλλην ὁμιλίαν Μόνου ἀνωτέρω. Ἐνταῦθα δὲν ὑπάρχουν δύο πραγματικαὶ συνειδήσεις ἕναντι ἀλλήλων,—ἀντιμέτωποι ἀλλήλων, ὡς θὰ ἠδυνάμεθα νὰ εἴπωμεν εἰς πολλὰς περιπτώσεις ὁμιλίας Μόνου πρὸς Ἕνα-ἀνθρώπον. Ἐνταῦθα συμβαίνει ὅτι ἀκριβῶς καὶ κατὰ τὴν ὁμιλίαν τινὸς πρὸς ἑαυτὸν, κατὰ τὴν ὁποίαν μέρος τι τοῦ Ἐγὼ μεταβαλλόμενον εἰς Σὺ ὁμιλεῖ πρὸς τὸ Ἐγὼ ἢ δέχεται τὴν ὁμιλίαν του. Κατ' αὐτὴν δὲν διαφεύγει ἀπὸ τὸν ἐκάστοτε ἀχροατὴν οὐδὲ τὸ ἐλάχιστον νόημα τῆς ὁμιλίας τοῦ ἄλλου, ἐφ' ὅσον καὶ αὐτὰ τὰ μὴ ἀνατυπούμενα εἰς δευτέραν συνείδησιν καὶ μὴ ἐπαναλαμβανόμενα κἄν ἐντὸς τῆς αὐτῆς συνειδήσεως νοήματα τῆς ὁμιλίας τοῦ μὲν γίνονται συλληπτὰ εἰς τὸν ἄλλον διὰ τῆς μοναδικῆς των ἐμφανίσεως ἐντὸς

1) Χαρακτηριστικὸς εἶναι ὁ ὁρισμὸς, τὸν ὅποιον δίδει εἰς τὴν ἔννοιαν τῆς τέχνης ὁ ποιητὴς Richard Dehmel. Λαμβανομένου ὑπ' ὄψιν, ὅτι τὸ καλλιτέχνημα εἶναι ἐπίσης—καὶ δὴ κατ' ἐξοχὴν—τρόπος ἐπικοινωνίας μας πρὸς κάποιον «Σὺ», τὸ ὅποιον λυτρώνει τὸν δημιουργὸν καλλιτέχνην, ὁ ὁρισμὸς τοῦ Dehmel ἐπικυρώνει τὰ ἀνωτέρω ἐν τῷ κειμένῳ τονιζόμενα. «Ἡ τέχνη», λέγει ὁ Dehmel «ὑπάρχει εἰς τὰ καλλιτεχνήματα, τὰ ὅποια ἐδημιουργήθησαν ὄχι διὰ τὸν λαόν, ἀλλὰ διὰ τὸν Θεὸν καὶ τὸν κόσμον, διὰ τὴν ψυχὴν τῆς ἀνθρωπότητος ἢ διὰ τὰ λουλούδια τῶν ἀγρῶν, δι' ὅλους καὶ διὰ κανένα, διὰ τὴν αἰωνίαν ζωὴν ἢ δι' οἵανδήποτε ἄλλην ἀπεριορίστου μεγέθους μονάδα». Πρβλ. Richard Dehmel, Kunst und Volk ἐν Gesamtelte Werke, III Band, 1920, σ. 101.—Ὁ Θεός, ὁ κόσμος καὶ ἡ ψυχὴ τῶν λουλουδιῶν εἶναι τὰ «πρόσωπα», πρὸς τὰ ὅποια ἀπευθύνεται ὁ ἀληθὴς καλλιτέχνης καὶ τὰ ὅποια τὸν λυτρώνουν ἀπὸ τὴν μόνωσίν του.

μιᾶς καὶ μόνης συνειδήσεως, ἐν τῇ ὁποίᾳ τόσον ὁ ὁμιλητής, ὅσον καὶ ὁ ἀκροατής κινουῦνται ὅχι ὡς ἀπλάϊ εἶδωλα τοῦ ἔξωτερικοῦ κόσμου, ἀλλ' ὡς κάτοικοί της ζῶντες ἀποκλειστικῶς καὶ μόνον ἐντὸς αὐτῆς. Δὲν ὑπάρχει ἀνάγκη ἀνιστορήσεως τῶν νοημάτων τῆς προσευχῆς μας εἰς δευτέραν συνείδησιν ἢ ἐπαναλήψεός των ἐντὸς τῆς συνειδήσεώς μας, διὰ τὰ τὰ συγκλήθη ἐκεῖνος, πρὸς τὸν ὁποῖον ἀπευθυνόμεθα. Διὰ τοῦτο, εὐρισκόμενοι πρὸ τοῦ Θεοῦ, ὁμιλοῦμεν πρὸς αὐτὸν χωρὶς κόπον, χωρὶς ἀγῶνα, χωρὶς τὸν κίνδυνον τῆς παρενοήσεώς μας. — Διὰ τοῦτο εὐτοχεῖς ἐκεῖνοι, διὰ τοὺς ὁποῖους εἶς εἶναι ὁ Θεός. "Ἐφ' ὅσον ὁ Θεός ἀποτελεῖ δι' ἡμᾶς "Ἐνα, — καὶ διὰ πολλοὺς ἄλλους πλὴν τοῦ ἀνωτέρου λόγου, τοὺς ὁποῖους δὲν δυναίμεθα νὰ ἐξετάσωμεν ἐνταῦθα, — δύναται νὰ μᾶς λυτρώσῃ ἀπὸ τὴν μόνωσίν μας κατὰ τὸν πληρέστερον καὶ γνησιώτερον τρόπον. — "Ἄλλ' ὁ Θεός μας δὲν εἶναι πᾶντοτε ὁ εἶς δι' ἡμᾶς.

Γ'.

Ο ΜΟΝΟΣ ΠΡΟ ΤΗΣ ΟΜΙΛΙΑΣ ΤΟΥ ΕΝΟΣ

"Ἡ ἀξία, τὴν ὁποῖαν ἔχει διὰ τὸν Μόνον ἢ πρὸς αὐτὸν ὁμιλία τοῦ "Ἐνός, θὰ ἦτο καὶ εἰς ἐκείνην ἀκόμη τὴν περίπτωσιν μεγάλη, καθ' ἣν ἡ ὁμιλία αὕτη δὲν θὰ ἀπηριθόνετο κατὰ βῆλος πρὸς αὐτόν, ἀλλὰ θὰ ἀπετέλει μόνολογον ἀπλῶς ἐκφραζόμενον ἐνώπιόν του. Καὶ ἀσήμιατα ἔτι κινήματα τοῦ "Ἐνός ἔχουν σημασίαν δημιουργήματος διὰ τὸν Μόνον. Καὶ αὕτη ἡ κοινοτέρα καὶ κενωτέρα κλίσις τῆς κριτικῆς τοῦ "Ἐνός — ἀπρόσωπός τις χωρειασμός — καὶ αὕτη ἡ πλέον τυπικὴ χειρονομία του ἀποτελοῦν πολλάκις διὰ τὸν Μόνον γεγονότα σημασίας, μοναδικότητος καὶ σπουδαιότητος, τὰς ὁποίας ἡ ἱστορία ἀποδίδει μόνον εἰς τὰ μεγάλα δημιουργήματα τοῦ φροχικοῦ πολιτισμοῦ. Ἐκεῖνο, τὸ ὁποῖον καθιστᾷ πρῶξιν τινα γνήσιον δημιουργημα, ἢ ἐν αὐτῇ δηλαδή ἐπικράτησις τοῦ ἀπολύτως ἀτομικοῦ, ἔσονται καὶ εἰς πᾶν κίνημα τοῦ "Ἐνός, ὡς βλέπει τοῦτο ὁ Μόνος. — "Ἄν δὲν δυναίμεθα νὰ θεωρήσωμεν πᾶσαν ὁμιλίαν ὡς γνησίαν δημιουργίαν, διὰ τὸν Μόνον καὶ ἡ τυπικωτέρα ὁμιλία τοῦ "Ἐνός ἀποτελεῖ πᾶντοτε μοναδικόν τι καὶ

δημιουργικόν. Πᾶν ὅ,τι πηγάζει ἀπὸ τὸν Ἐνα, πᾶν ὅ,τι συνδέεται στενῶς πρὸς αὐτὸν φέρει τὸν πλοῦτον τῆς προσωπικότητός του, ἢ ὁποία διὰ τὸν Μόνον εἶναι πάντοτε μεγάλη. Ὅσάκις ὁ Εἷς ὁμιλεῖ πρὸς τὸν Μόνον, ὁ τελευταῖος οὗτος βλέπει ἀναντικατάστατον καὶ βαρυσήμαντον πλοῦτον—τὸν πλοῦτον τοῦ Ἐνός!—σπαταλῶμενον πρὸς χάριν του, μοναδικὸν καὶ βαρυσήμαντον δημιούργημα—τὸ δημιούργημα τοῦ Ἐνός!—γεννώμενον, δημιουργούμενον πρὸς χάριν του.—Ἡ σημασία ὁμως, τὴν ὁποίαν ἔχει διὰ τὸν Μόνον ἢ πρὸς αὐτὸν ὁμιλία τοῦ Ἐνός δὲν περιορίζεται εἰς τὰ λεχθέντα. Εἰς τὴν ἓν λόγῳ ὁμιλίαν—καὶ ἀποκλειστικῶς εἰς αὐτὴν—θὰ ἦτο δυνατόν νὰ εὔρη ὁ Μόνος τὸ σημεῖον, τὸ ὁποῖον θὰ τὸν ἐλύτρωνεν ἀπὸ τὴν ἀγωνίαν τῆς ψυχικῆς του μονώσεως.

Πρὸς τὴν λύτρωσιν ταύτην ἀπαιτεῖται βεβαιότης τοῦ Μόνου, ὅτι ἤρθῃ ἢ ἀπομονοῦσα αὐτὸν ἀπόστασις. Πῶς θὰ ἐπιτευχθῇ ὁμως ταύτη τις βεβαιότης; Διὰ νὰ ἐξακριβώσωμεν πόσον μακρὰν μας εὐρίσκεται ψυχικῶς ὁ ἄλλος,¹⁾ ποία δηλαδή εἶναι ἡ ἔναντι ἡμῶν ψυχικὴ του διάθεσις, κατὰ πόσον καὶ πῶς καταφάσκει, ἀρνεῖται τὴν ἀπόλυτον ἀτομικότητά μας ἢ ἀδιαφορεῖ πρὸς αὐτῆς, πρέπει νὰ εἰσδύσωμεν εἰς τὴν ψυχὴν του, εἰς τὸν «ἔσωτερικόν» του κόσμον, εἰς πραγματικότητα, τὴν ὁποίαν δὲν δυνάμεθα νὰ δίδωμεν παρὰ μόνον μέσῳ ἄλλης τινὸς διαφόρου πρὸς αὐτὴν καὶ καλυπτούσης μάλιστα αὐτὴν πραγματικότητος. Ἐν τῷ «ἔσωτερικόν» τοῦ ἄλλου εἶναι ὄρατὸν μόνον μέσῳ τοῦ «ἔξωτερικοῦ» του. Ἡ ψυχὴ τοῦ ἄλλου ἀποκαλύπτεται εἰς ἡμᾶς διὰ τοῦ σώματός του,—τὸ σῶμα εἶναι «σῆμα» τῆς ψυχῆς,²⁾ κατὰ τοὺς Πυθαγορείους,—διὰ τῶν σημείων τοῦ σώματός του, διὰ τῆς ὁμιλίας του.—Πᾶσα ψυχικὴ συγκίνησις, ὅσον μικρὰ καὶ ἂν εἶναι ἢ ἔντασις τῆς, συνακολουθεῖται³⁾ ἀπὸ φαινόμενα φυσιολογικά, ὡς εἶναι αἱ διαταραχαὶ τῆς κυκλοφορίας, τῆς ἀναπνοῆς, τῶν ἐκκρίσεων, φαινόμενα δυνάμενα ν' ἀποτελέσουν ἐπὶ τοῦ σώματος τοῦ συγκινουμένου συλληπτὰ καὶ εἰς ἄλλον σημεῖα τῆς συγ-

1) Περὶ βλ. ἀνωτέρω σελ.

2) Πλάτωνος, Κρατύλος, 400 Β.

3) G. Dumas, L'expression des Emotions εἰς G. Dumas, *Traité de Psychologie*, τόμος Α', σελ. 606.

κινήσεως.¹⁾ Διὰ τοῦ σώματος πρίγγεται «σημαίνει ἢ ἂν σημαίνει ἢ ψυχῆ».)²⁾ Ὅχι μόνον οἱ ψυχικοὶ κριματισμοὶ μας, αἱ ψυχικαὶ διαθέσεις μας, τὰ συναισθήματά μας, τὰ πάθη μας, ὄχι μόνον τὰ ἐντὸς ἡμῶν ἀντικειμενικὰ νοήματα, ἀλλὰ καὶ αὐτὸ ἐπὶ τὸ ἀπολύτως ἀτομικὸν τῶν ψυχῶν μας, (ἀδιάρροπον ἂν ὁ ἄλλος δύναται ἢ ὄχι νὰ συλλάβῃ τοῦτο), ἐκφράζεται, παριστάται διὰ τῶν σημείων τοῦ σώματός μας. Ὁ ἄνθρωπος δὲν ἔχει μόνον τὴν ἰκανότητα, ἀλλὰ καὶ τὴν ἀνάγκην νὰ ἐκφράσῃ τὸ ἐσωτερικὸν τῶν διὰ τῆς ὀμιλίας. Ἡ ἐκφρασις μας δύναται νὰ μᾶς ἐλατρώσῃ, νὰ μᾶς ἀνακουφίσῃ, νὰ μᾶς ἐλευθερώσῃ.³⁾ Ὁ σύνδεσμος ὀφραζόμενων σημείων τῆς ὀμιλίας μας πρὸς ὀφραζόμενα ἐκφραζόμενα διὰ τῶν σημείων ταύτων ἐσωτερικῶς γινώσκουσα εἶναι τοιαύτος, ὥστε δύναται νὰ ἀποκρούσῃ πᾶντα χωριστῶν τῶν ψυχικῶν αὐτῶν γεγονότων ἀπὸ τὰς ἐκφράσεις των, πᾶντα χωριστῶν τῶν πρώτων μὲν ὡς «ἐσωτερικῶν», τῶν δευτέρων δὲ ὡς «ἐξωτερικῶν» εἶναι.⁴⁾ Συλλογιζόμεντες τὴν ἐκφρασὴν τοῦ ἄλλου, συλλογιζόμεθα πολλῶς ὄχι σημείων τι ἀλλῶς, ἀλλὰ μῆρος αὐτοῦ ταύτων τοῦ κριματισμοῦ τοῦ συναισθῶντος τὴν συγγίνην τοῦ ἄλλου. Διὰ τῆς ὀμιλίας ἀνθρώπων τινὸς δυναίμεθα νὰ εἰσαδύσωμεν εἰς τὴν ψυχὴν ταύτων. Ἐὰν αὐτοῦ στηρίζεται κατὰ πολὺ ἢ ἀνοσιολόγητος ἀξία, τὴν ἀσπίαν ἔχει διὰ τὸν Μόνον ἢ πρὸς αὐτὸν ὀμιλία τοῦ ἑνός. Διὰ τῆς ὀμιλίας ταύτης ὁ Μόνος θὰ ἠδύνατο ἴσως νὰ συλλάβῃ ὅτι ἔχει τὴν μεγαλυτέραν δι' αὐτὸν σημασίαν: τὴν ψυχικὴν ἀπὸ τοῦ ἑνός ἀπόστασίν του. Αἱ πρὸς τὸν Μόνον ψυχικαὶ προσεγγίσεις ἢ αἱ ἀπ' αὐτοῦ ἀπομακρύνσεις τοῦ ἑνός σημαίνουν τὴν εὐνοχίαν ἢ δυσνοχίαν τοῦ Μόνου, τὸν πόνον του ἢ τὴν χαρὰν του, τὴν ἐλπίδα ἢ τὴν ἀπελαπίαν του, τὴν ἀγωνίαν ἢ τὴν ἀνακούφισίν του, τὴν ἐπιτοχίαν ἢ ἀπειτοχίαν τῶν ἀποσταθευμένων τοῦ ἀγῶνός του. Τὴν περὶ αὐτοῦ ποσὴν τοῦ ἀγῶνος ταύτου κανονίζει ὁ Μόνος ἐπὶ τῇ βίσει τῶν ἐν λόγῳ ἀπομακρύνσεων ἢ ἀπομακρύνσεων. Δότια τὸν προτρέπου πρὸς τὰ ἑμαυτὸς ἢ τὸν ὄψοῦν εἰς

1) Wilhelm Wundt, Grundriss der Psychologie, 1η ἔκδοσις, 1891, σελ. 101 καὶ ἑα.

2) Πλάτωνος, ἐπιθ' ἀγοστ. 400 C.

3) Wilhelm, Stoeck, Das Sich - Aussprechen bei Köhler Vierteljahrshefte für Soziologie, 7 Jahrg. Heft 4, σελ. 391.

4) Theodor Litt, Individuum und Gemeinschaft, σελ. 191 καὶ ἑα.

ὑπισθοχώρησιν. Ἄλλοτε ἀποτελοῦν τὴν ἀμοιβὴν τῶν κόπων του, ἄλλοτε τοῦ δεικνύουν, ὅτι ματαιοπονεῖ ἀγωνιζόμενος. Ὡρισμένη τέλος προσέγγισις τοῦ φέρει καὶ αὐτὴν ἔτι τὴν λύτρωσιν. — Ἄν ὁ Μόνος ἠδύνατο νὰ βλέπῃ μὲ καθαρότητα καὶ βεβαιότητα τὴν ἐκάστοτε ψυχικὴν ἀπ' αὐτοῦ ἀπόστασιν τοῦ Ἐνὸς μέσῳ τῆς ὁμιλίας τούτου, ὁ ἐνδιαφέρων ἡμᾶς ἀγὼν θὰ ἦτο ὀλιγώτερον σκληρός. Τὸ σῶμα ὅμως δὲν εἶναι πάντοτε «σῆμα» τῆς ψυχῆς.

Τὸ σῶμα ἀποτελεῖ καὶ προσωπεῖον τῆς ψυχῆς. Τὸ σῶμα καλύπτει τὴν ψυχὴν. Κρύπτει τις τὸν ἐσωτερικόν του κόσμον ὑπισθεν τοῦ σώματος — ἂν καὶ τοῦτο εἶναι ἀδύνατον εἰς ὀρισμένας περιπτώσεις ἐκφράσεων μὴ ἐξουσιαζομένων ἀπὸ τὴν βούλησιν — καὶ ψεύδεται δι' αὐτοῦ. Μελετῶν ὁ Georges Dumas¹⁾ τοὺς κοινωνικοὺς ὅρους τῆς ἐκφράσεως, παρατηρεῖ, ὅτι «ἀνεξαρτήτως τοῦ ἂν ἐξηγοῦνται ἀπὸ τὴν ψυχολογίαν, τὴν φυσιολογίαν ἢ τὴν μηχανικὴν, αἱ πλεῖσται τῶν ἐκφράσεων ἔχουν καταστῆ κατὰ τοῦτο γλῶσσαι, καθ' ὅτι χρησιμοποιοῦμεν αὐτὰς ἀκαταπαύστως εἰς τὴν κοινωνικὴν ζωὴν διὰ νὰ ἐκφράσωμεν μὲ δύναμιν συναισθήματα, τὰ ὅποια οὐδὲν αἰσθανόμεθα ἢ δὲν αἰσθανόμεθα παρὰ ἀσθενῶς». — Ψευδόμεθα ὅσάκις διὰ σημείων ἐξωτερικῶν ἀπατῶμεν τὸν ἄλλον ὡς πρὸς τὸ ἐσωτερικόν μας.²⁾ Διὰ τῆς ὁμιλίας μας δυνάμεθα νὰ δείξωμεν εἰς τὸν ἄλλον, ὅτι αἰσθανόμεθα καὶ θέλομεν ὅτι δὲν αἰσθανόμεθα καὶ δὲν θέλομεν, — ὅτι πιστεύομεν εἰς ὅτι δὲν πιστεύομεν. Ἄφ' ἧς στιγμῆς ἐμφανίζεται ἡ γλῶσσα, ὡς ὠρίσαμεν αὐτὴν ἀνωτέρω, ἀφ' ἧς στιγμῆς ἐμφανίζονται γλωσσικὰ σύμβολα ἰσχύοντα γενικῶς καὶ χάριν οἰουδήποτε καὶ πρὸς οἰουδήποτε σκοπὸν, γεννᾶται καὶ ἡ δυνατότης τοῦ ψεύδους.³⁾ Ἐφ' ὅσον τὰ σημεῖα — λέξεις, ἐκφραστικαὶ κινήσεις, ἦχη — τὰ σημαίνοντα «ἀγαπῶ», «πιστεύω», «θέλω» εἶναι εἰς τὴν διάθεσιν τόσον τοῦ ἀγαπῶντος, τοῦ πιστεύοντος, τοῦ θέλοντος, ὅσον καὶ τοῦ μὴ ἀγαπῶντος, τοῦ μὴ πιστεύοντος, τοῦ μὴ θέλοντος, διατὶ δὲν θὰ χρησιμοποιηθοῦν καὶ ἀπὸ

1) Georges Dumas, ἐνθ' ἀνωτ. σελ. 638 καὶ ἐπ.

2) Γερμ. Georg Simmel, Soziologie, σελ. 259 καὶ ἐπ.

3) Γερμ. Oswald Spengler, Der Untergang des Abendlandes, τόμ. Β', σελ. 162.

τὸν δεύτερον, ὅσῳκις αὐτός ἔχει συμφέρον πρὸς τοῦτο, ἢ ἀσθιανθῆ ἡδονὴν δι' αὐτοῦ, ὅσῳκις κοινωνικὴ τις ἐπιταγή ἢ καὶ ἠθικὸς τις κανὼν τοῦ τὸ ἐπιβάλλουν; Δὲν ἔχομεν μόνον τὴν ἰκανότητα τοῦ ψεύδους, ἀλλὰ καὶ τὴν ἀνάγκην τοῦ. Πολὺ σπανίως δεικνύομεν εἰς τὸν ἄλλον τὴν ἐσωτερικὴν πρὸς αὐτὸν διὰθεσίαν μας. Εἰς τὴν καθήμερινὴν ζωὴν μας ἡ ὀμιλία μας διαρκῶς ἀπατᾷ τὸν ἄλλον ὡς πρὸς τὸ ἐσωτερικὸν μας—χωρὶς καὶ νὰ ἔχομεν συνήθως συνείδησιν ταύτου, χωρὶς καὶ νὰ θέλωμεν, νὰ γνωρίζωμεν τοῦτο. Αἱ πλήρως ἀφειδεῖς ἐκφράσεις, αἱ πηγάζουσαι ἀδυσφημίαι ἐκ τῆς φυχῆς, εἶναι σπάνια. Σπάνιον ὅμως εἶναι καὶ τὰ πλήρως συνειδητὸν ψεῦδος, ἢ ἠδελγημένη καὶ σκόπιμος χρησιμοποίησις γλωσσικοῦ τινος συμβόλου πρὸς ἕκαστην τοῦ ἄλλου. Ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον ὀμιλοῦντες, ψευδῶμεθα αὐτομάτως, ἂν ἐπιτρέπεται νὰ ὀνομαζώμεν ψεῦδος κίνησιν μας αὐτόματον, ἀκουσίαν. Πολὺ ὀλίγα ἐκ τῶν ἐνδείξεων συμπαιθείας, πολὺ ὀλίγα ἐκ τῶν φιλικῶν μειδιαμάτων καὶ βλεμμμάτων, τὰ ὅποια μᾶς ἀπεριθύνουν αἱ πέριξ μας, ἀπορρέουν ἐκ συμπαιθείας, οἷα ἐκείνη, τὴν ὅποιαν ἐκφραζομεν. Τὰ πλεῖστα ἐξ αὐτῶν δὲν εἶναι κατὰ αὐτόματα φιλοφρονήσεις, σημαίνουσαι τόσον ὀλίγον συμπάθειαν, ὅσον καὶ τὰ πλεῖστα τῶν «καὶ εἰσθε», τῶν «χαίρετε» ἢ τῶν «ἐχάρην πολὺ καὶ σῶς εἶδα», διὰ τῶν ὅποιων ἀρχίζομεν ἢ τελειώνομεν τὴν συνομιλίαν.¹⁾ Τὰ πλεῖστα τῶν πρὸς ἡμᾶς μειδιαμάτων συμπαιθείας εἶναι ἐξωτερικώτερα καὶ αὐτοῦ τοῦ «ἐξωτερικοῦ» τοῦ μειδιῶντος. Διότι ὅπως δὲν εἶναι ἐξ ἴσου «ἐξωτερικὰ» τὰ σημεῖα τὰ ἀποτελοῦντα γνησίας ἐκφράσεις τῆς φυχῆς μας πρὸς τὰ στηριζόμενα ἐπὶ τῆς βουλήσεώς μας ἀελοῦς, οὕτω καὶ τὰ τελευταῖα ταῦτα δὲν εἶναι τόσον ἐξωτερικὰ, ὅσον ἐκεῖνα, τὰ ὅποια οὐδὲ καὶ πρὸς τὴν βούλησιν μας συνδέονται. Πᾶσα ὀμιλία ἄλλου, τὸ κύριον νόημα τῆς ὁποίας ἔγκειται εἰς τὸν βαθμὸν τῆς ἐσωτερικότητος ἢ ἐξωτερικότητός της, (τοιαύτη δὲ εἶναι πάντοτε ἢ πρὸς τὸν Μόνον ὀμιλία τοῦ

1) Τὰς φιλοφρονήσεις, αἱ ὅποια ἀποτελοῦν τὸ μόνιμον αἰχμαῖον τῆς συνομιλίας κατὰ τὸν Gabriel Tarde (*L'opinion et la foule*, 4η ἐκδ., 1922, σελ. 89), ἐξήτασε καὶ ὁ Herbert Spencer εἰς τὸ περὶ ἐθιμοτυπίας κεφάλαιον τῆς «Κοινωνιολογίας» του (*Principes de Sociologie*, γαλλικὴ μετάφρ. Chazeille, Τόμ. I', 1883, σ. 396, σελ. 303 καὶ ἑα.) Ηερβλ. καὶ Η. Καρνελλοπούλου, Ἱστορία καὶ Κριτικὴ τῶν Κοινωνιολογικῶν Θεσημάτων, Μέρος Α', Τεῦχος Α', § 60, σελ. 173 καὶ ἑα.

Ἐνός), ἀποτελεῖ δύσλυτον αἴνιγμα. Εἰς συγχαρητήριοι π. χ. ὁμιλίαν αἱ λέξεις «τὰ ἐγκάρδια συγχαρητήριά μου», τὸ σφίξιμον τῆς χειρὸς καὶ αἱ ἄλλαι συνοδεύουσαι ταῦτα συγχαρητήριοι ἐκφράσεις εἶναι δυνατὸν νὰ μὴ ἀποτελοῦν εἰμὴ τυπικὴν καὶ καθαρῶς ἔξωτερικὴν φιλοφρόνησιν, ἀλλ' εἶναι δυνατόν νὰ πηγάζουν καὶ ἐξ αὐτοῦ τοῦ βάθους τῆς ψυχῆς τοῦ συγχαίροντος. Μεταξὺ τῶν δύο τούτων δυνατοτήτων εἶναι πιθανὰ πλεῖστα ἀποχρώσεις δυνατῆς τῶν συγχαρητηρίων τοῦ ἄλλου σημασίας. Πῶς θὰ δυνηθῶμεν νὰ συλλάβωμεν τὸ πραγματικὸν καὶ ἀκριβὲς νόημα παρομοίας τινὸς ὁμιλίας; — Διαρκῶς παρερχόμεθα πρὸ τοιούτων αἰνιγμάτων ἀνύποπτοι τῆς αἰνιγματικότητός των ἢ ἀδιαφροσύντες δι' αὐτήν. Ἡ λύσις των οὐδὲν θὰ ἐσήμαινε διὰ τὴν ὑπαρξίν μας. Καθ' ὠρισμένας ἡμῶς περιπτώσεις, ὅταν ἀκριβῶς ἐκ τῆς λύσεώς των ἐξαρτᾶται αὐτὸς οἷτος ὁ ἀγὼν πρὸς λύτρωσίν μας, αὐτὴ αὕτη ἡ σωτηρία μας, τότε δοκιμάζομεν τὴν σκληρότητα τῆς αἰνιγματικότητός των, τὸν πόνον, τὸν ὁποῖον προκαλεῖ ἡ ἀδυναμία μας, ὅπως εἰσδύσωμεν εἰς τὴν ψυχὴν τοῦ ἄλλου.

Ἄν εὐρισκόμενοι πρὸ τῆς ὁμιλίας ἑνὸς ἐκ τῶν πολλῶν δι' ἡμᾶς, βλέπομεν αὐτὸν ὡς ἐνιαῖόν τι ὄλον, διὰ τὸν Μόνον ὁ ὁμιλῶν εἶς εἶναι χωρισμένος εἰς «ἐξωτερικόν» καὶ «ἐσωτερικόν» τι. «Ἄχ! πῶς νὰ μάθω αὐτό, τὸ ὁποῖον εὐρίσκεται ἐκεῖ, ὅπισθεν τῶν ὀφθαλμῶν σου, ἐντὸς αὐτοῦ τοῦ ἐγκεφάλου, ὅπου δὲν θὰ εἰσέλθω ποτέ;»¹⁾ εἶναι ἡ κραυγὴ ὠρισμένου τινὸς μόνου, ἀλλὰ συγχρόνως καὶ ἡ τυπικὴ κραυγὴ παντὸς Μόνου εὐρισκομένου πρὸ τοῦ Ἐνός. Ὁ Μόνος δὲν ἴσταται παθητικὸς πρὸ τοῦ ὁμιλοῦντος πρὸς αὐτὸν Ἐνός. Ἡ ὑπὸ τοῦ Μόνου παρακολούθησις τῆς πρὸς αὐτὸν ὁμιλίας τοῦ Ἐνός ἀποτελεῖ ἐν τῶν

1) E d o n a r d E s t a u n i é, Solitudes, σελ. 139.—«Ἡ ὁμιλία μιᾶς ἀγαπημένης γυναικὸς (τῆς Μιᾶς)», παρατηρεῖ ἄλλος Μόνος—«ὁμοιάζει εἰς ἔδαφος καλυπτον ὑπόγειον καὶ ἐπικίνδυνον ὕδωρ· ἀνὰ πᾶσαν στιγμὴν αἰσθάνεται τις ὅπισθεν τῶν λέξεων τὴν παρουσίαν, τὸ διαπεραστικὸν ψῦχος ἑνὸς ἀοράτου ὑδατίνου στρώματος· ἐδῶ καὶ ἐκεῖ παρατηρεῖ τις τὴν δολίαν του διίδρωσιν, ἀλλ' αὐτὸ τοῦτο μένει κρυμμένον». Marcel Proust, La Recherche du Temps Perdu, Τόμ. V, Solome et Gomorrhe, II ***²⁾, 76η ἔκδοσις, σελ. 83.

σκληροτέρων μερῶν τοῦ ἐνδιαφέροντος ἡμῶς ἀγῶνος. Ὁ Μόνος πρέπει νὰ συλλάβῃ τὴν ἀκριβῆ ψυχικὴν ἀπόστασιν, ἣ ὅποια τὸν χωρίζει ἀπὸ τὸν Ἔνα. Πρὸς τοῦτο ὅμως πρέπει νὰ εἰσδύσῃ εἰς τὴν ψυχὴν τοῦ Ἐνὸς μέσῳ τοῦ σώματος τούτου — ἴσως δὲ καὶ μέσῳ τοῦ προσώπου του. Πρέπει νὰ λύσῃ τὸ αἶνγμα τῆς ὁμιλίας τοῦ Ἐνὸς. — Ἡ λύσις τούτου δὲν εἶναι εἰς πάντα πάντοτε ἀδύνατος. Πολλοὶ καὶ μάλιστα οὔτε δυσχερῆς κέν. Ὁ δευτεῖον συμπίπτειν πρὸς ἄλλων τινὰ δι' αὐτοματίου μειδιήματος εὐγενείας, σημείου, τὸ ὅποιον θὰ ἠδύνατο νὰ πηγίσῃ καὶ ἐξ αὐτῆς ἕκ τῆς καρδίας του, δεικνύει δι' ἄλλης συγχρόνου του ἐκφορῆσεως τὸ ἀληθὲς νόημα τοῦ μειδιήματός του. (Ὁ ψευδόμενος διὰ λέξεων, κατὰ τὸν Oswald Spengler, 1) προδίδεται ἀπὸ τὰς κινήσεις του, εἰς τὰς ὅποιαις δὲν δίδει προσηχὴν, ὁ δὲ καὶ διὰ τῶν κινήσεων ψευδόμενος προδίδεται ἀπὸ τὸ ὄφος του. Ὑπάρχουν πικροί, ἀποχρώσεις εὐλακρινείας, τὰς ὅποιαις πολὺ δυσκόλως δύναται τις νὰ ὑποκριθῇ. Ὑπάρχουν σημεῖα ψεύδους, τὰ ὅποια πολὺ δυσκόλως δύναται τις νὰ ἐξαλείψῃ ἀπὸ τοῦ προσώπου του. Τὸ αἶνγμα τῆς εὐλακρινείας ὁμιλίας τινὸς φυσικὸν εἶναι νὰ μὴ βιασθεῖσθῃ ἐπὶ πολὺ παρατηρητὴν, ὅστις δὲν ἐξαρτᾷ τὴν ὑπαρξίν του ἐκ τῆς λύσεως τῆν ὅποιαν θὰ δώσῃ εἰς αὐτό. Ὁ τοιοῦτος παρατηρητὴς δὲν θὰ ἀργήσῃ νὰ συλλάβῃ τὸ σημεῖον, τὸ ὅποιον θὰ θεωρήσῃ ἀποκαλυπτικὸν τοῦ ἐσωτερικοῦ τοῦ ὁμιλοῦντος. Τὸ σημεῖον ταῦτο, εἴτε σημεῖον ψεύδους εἶναι εἴτε σημεῖον εὐλακρινείας, δὲν πρόκειται νὰ σημειῖται συγχρόνως καὶ τὴν εὐδαιμονίαν ἢ τὸν πόνον τοῦ δεχομένου αὐτό. Καὶ ἂν ἀκόμη αὐτὸς ἀναθεωρήσῃ τὴν δοθεῖσαν λύσιν — διὰ δευτέραν ἢ καὶ τρίτην φορὴν — οὐδεμίαν βιαιότερα ἐσωτερικὴν ἀνάγκην θὰ εὐθίσῃ αὐτὸν εἰς διαρκῆ, ἐπίμονον καὶ πάντοτε ἀκωρόπον ἐπιανεξέτασιν τοῦ αἰνίγματος. Ἐκ τῆς λύσεως ὅμως, τὴν ὅποιαν θὰ δώσῃ ὁ Μόνος εἰς τὸ αἶνγμα ὁρισμένων ὁμιλιῶν τοῦ Ἐνὸς, ἐξαρτᾶται αὐτὴ αὐτὴ ἡ ψυχικὴ του λύτρωσις, ὥστε νὰ δύναται νὰ τὴν στηρίξῃ ἐπὶ θεμελίω, διὰ τὴν στερεότητά τῶν ὅποιων δὲν εἶναι ἀπολύτως βέβαιος. — Ἄλλ' εἶναι δυνατὴ διὰ τὸν Μόνον ἡ ἐπίτευξις τοιαύτης τινὸς βεβαιότητος;

1) Oswald Spengler Ἐνθ' ἀνοκ. σελ. 161.

Ὁ ἐπιδιώκων τὴν γνησίαν λύτρωσίν του Μόνος, ὁ μὴ θέλων νὰ στηρίξη ταύτην ἐπὶ αὐταπάτης, ἴσταται πρὸ τῆς ὁμιλίας τοῦ Ἐνός πλήρης δυσπιστίας. Δυσπιστίας ὄχι μόνον πρὸς τὴν εἰλικρίνειαν τοῦ Ἐνός, ἀλλὰ πρὸ παντὸς πρὸς τὴν ἰδίαν του διεισδυτικότητα εἰς τὴν ὁμιλίαν τούτου. Τί βεβαιώνει τὸν Μόνον, ὅτι τὸ νόημα, τὸ ὁποῖον εἶδεν εἰς τὴν ἐν λόγω ὁμιλίαν ὑπάρχει πράγματι ἐν αὐτῇ καὶ ὅτι δὲν τῆς τὸ προσέδωσεν αὐτὸς ὁ ἴδιος εἴτε διότι τὸ ἐπειθύμει πολὺ εἴτε διότι τὸ ἐφοβεῖτο πολὺ; Ὅλοι γνωρίζομεν, ὅτι, ὅταν ποιῶμεν κάτι μὲ δύναμιν, καὶ αὐτὸ ἔτι τὸ λογικὸν μας συνεργεῖ διὰ νὰ μᾶς κάμῃ νὰ ἴδωμεν, ἔστω καὶ αὐταπατῶντες ἡμᾶς αὐτούς, τὴν πραγματοποιήσιν του. Ἡ δυσπιστία τοῦ Μόνου δὲν εἶναι ἀστήρικτος. Εἰς τὸν ἔρωτα π.χ.—εἶναι στενὴ δὲ ἡ σχέσις μεταξὺ τοῦ ἔρωτος καὶ τῆς ἐνδιαφερούσης ἡμᾶς μονώσεως—τὸ φαινόμενον τὸ ὀνομασθὲν ἀπὸ τὸν Stendhal¹⁾ «δευτέρα cristallisation»²⁾ οὐδὲν ἄλλο εἶναι, εἰμὴ διαρκῆς καὶ ἐπίμονος προσπάθεια αὐταπάτης τοῦ ἔρωτος. Οὗτος προσπαθεῖ δι' ὅλων τῶν μέσων, πρὸ παντὸς δὲ διὰ συλλογισμῶν, νὰ πείσῃ ἑαυτὸν, ὅτι ἀνταγαπᾶται. Καὶ ἐκτὸς ὅμως τοῦ ἔρωτος, ὅπουδήποτε συναντῶμεν Μόνον πρὸ Ἐνός, συναντῶμεν καὶ cristallisation παρομοίαν πρὸς τὴν ἀνωτέρω. Πῶς Μόνος προσπαθεῖ νὰ πείσῃ ἑαυτὸν, ὅτι ὁ Ἐὺς εἶναι ψυχικῶς πλησίον του, τὸν πλησιάζει, θὰ τὸν πλησιάσῃ. Ἄς ἐνθυμηθῶμεν τὸν «père Goriot» τοῦ Balzac,—ἓνα τῶν ζωντανωτέρων μόνων τῆς λογοτεχνίας—πρὸ τῶν θυγατέρων του· τῶν εὐρισκομένων ψυχικῶς μακρῶν του, τῆς ψυχικῆς ὅμως προσεγγίσεως τῶν ὁποίων ἔχει τόσην ἀνάγκην. Πῶς ὁ πατὴρ νὰ μὴ ἴδῃ ὀπισθεν τῆς ψυχῆς πρὸς αὐτὸν συμπεριφορᾶς τῶν παιδιῶν του τὴν δι' αὐτὸν στοργὴν τὸν, ἐφ' ὅσον ἄνευ τῆς θερμότητός της δὲν θὰ ἠδύνατο νὰ ζήσῃ; «Τὸ ξεύρει», λέγει, ὅτι αἱ κόραι του τὸν ἀγαποῦν, «τὸ ξεύρει», ἔστω καὶ ἂν ἔξωτερικὰ σημεῖα δεικνύουν τὸ ἐναντίον. Ἄν οἱ πολλοὶ δὲν θὰ ἔβλεπον ὅτι αὐτὸς βλέπει εἰς τὰς καρδίας τῶν θυγατέρων του—(ἐπὶ τίνος ἄλλης πίστεως θὰ ἠδύνατο νὰ στηρίξη τὴν αὐταπάτην του;)—, τοῦτο

1) Πρὸβλ. Stendhal, De l'Amour, chapitre II (ἐκδ. Garnier σελ. 24).

2) Τὴν ὀνομασίαν ταύτην δέχεται καὶ ὁ G. Dumas εἰς G. Dumas, Traité de Psychologie, τόμ. Β', σελ. 247.

θαρείλεται εἰς τὸ ὅτι οἱ πολλοὶ στεροῦνται τῆς δυνάμεως, τὴν ὁποίαν ἔχει αὐτός, ὁ πατήρ. Διότι ὁ «πατήρ», κατὰ τὸν Pêre Gariot, «εἶναι εἰς τὰ τέκνα του ὅτι ὁ Θεὸς εἰς τοὺς ἀνθρώπους: φθάνει μέχρι τοῦ βάθους τῶν καρδιῶν καὶ κρίνει τὰς προθέσεις».)—Πολλοὶς ὅταν δὲν δυνάμειθα νὰ ἴδωμεν τὴν πραγματοποιήσιν τοῦ πόθου μας μὲ ἀνοικτοὺς ὀφθαλμοὺς, γεννᾶται ἐντὸς ἡμῶν ἡ πίστις, ὅτι μὲ κλειστοὺς ὀφθαλμοὺς ἡ διεσπυτικότης μας πολλαπλασιάζεται.

Ἀπὸ τοῦ κινδύνου τῆς ἀνταπείτης, τὸν ὁποῖον διαρκῶς διατρέχει ὁ Μόνος ὁ προσπαθῶν νὰ συλλάβῃ τὴν πρὸς αὐτὸν ὁμιλίαν τοῦ Ἰένος, προφυλάσσει ἢ πρὸς ἑαυτὸν καὶ ἢ πρὸς τὸν ἄλλον δυσπιστία. Ὅτι γεννᾶ ἐντὸς τοῦ Μόνου ἡ ἀνάγκη τῆς λυτρώσεως ἐκ τῆς μονώσεως, τείνει νὰ τὸ ἐξαφανίσῃ ἢ δυσπιστία, ἢ ὁποῖα ἐξ ἄλλου προεκληθῆ ἐκ τῆς αὐτῆς ἀνάγκης. Ἀλλ' ἂν' ἐτέρου ὅτι γεννᾶ ἢ δυσπιστία, ἐκ τῆς ὁποίας οὐδεμία λύτρωσις δύναται ἀμέσως νὰ πηγύσῃ, τείνει νὰ τὸ ἐξαφανίσῃ ὁ πόθος τῆς ἀπελευθερώσεως. Ἄν οὕτως μᾶς κίνησῃ νὰ σπυρίζωμεν ἐλπίδας ἐπὶ ἀνυπαίρκτων ἢ παιρῶν βίσεων, ἢ δυσπιστία διαλύει πολλὰς διὰ τοὺς ὀφθαλμοὺς μας καὶ αὐτὰς τὰς στερεωτέρας καὶ ἀσφαλεστέρας βίσεις. Ἰννορίζει κολῶ καλῶς ὁ Μόνος τὸ μαρτύριον τῆς πλήρους ἀδυναμίας του νὰ δώσῃ τελειωτικὴν τιμὴν λύσιν εἰς τὸ αἰνίγμα τῆς πρὸς αὐτὸν ὁμιλίας τοῦ Ἰένος. Ἄν ὁ φόβος τῆς ἀνταπείτης καθιστᾷ εἰς αὐτὸν ἀβέβαιαν πᾶσαν εἴμενῃ, ὁ πόνος καθιστᾷ ἀφόρητον πᾶσαν δυσμενῇ δι' αὐτὸν λύσιν. Πῶς εἶναι δυνατὸν εἰς τὸν Μόνον τὸν διαβλέποντα μέσα τῆς ὁμιλίας τοῦ Ἰένος τὸ μύτιον τῶν προσπαθειῶν του πρὸς προσέγγισιν τοῦ ἄλλου, νὰ δεχθῆ τὴν ἐντόπισίν του ταύτην ὡς τελειωτικὴν καὶ ἀναμφισβήτητον; Ἡ δὲ νὰ ἔχῃ τὴν δύναμιν νὰ συνεχίσῃ τὸν ἀγῶνα πρέπει νὰ μὴ πιστεύσῃ ἀπολύτως εἰς τὴν ὀρθότητά της. Ἐκεῖνο, τὸ ὁποῖον διεῖδεν εἰς τὴν φυχὴν τοῦ Ἰένος πρέπει νὰ μείνῃ ἀβέβαιον. Ὁ Μόνος πρέπει νὰ ἐλπίζῃ εἰς τὴν νίκην διὰ τ'

1) Balzac, Le Pêre Gariot, (ἔκδ. Plon) σελ. 119.

2) Ὅταν ὁ Pêre Gariot δὲν δύναται πλέον ν' ἀποφύγῃ αὐτανακτόμενος ν' ἀναγνωρίσῃ, ὅτι αἱ κόραι του δὲν τὸν ἀγαποῦν ὡς αὐτὸς καθρεῖ, ὁμολογεῖ, ὅτι ἀπὸ τῶν ἐγνωρίσῃ ταῦτα, ὅτι τὸ ἔλεγε κάποτε εἰς τὸν ἑαυτὸν τῶν, ἀλλ' ὅτι δὲν ἀτόλμα νὰ τὸ πιστεύσῃ. Balzac, ἐνθ' ἀνοίξῃ, σελ. 233.

γωνισθῆ. Πρέπει ὅμως ἀφ' ἑτέρου καὶ νὰ συλλάβῃ μὲ βεβαιότητα τὴν πραγματικὴν καὶ ἀκριβῆ ἀπόστασιν τοῦ ἀπὸ τοῦ Ἐνός. Ἡ ψυχὴ καὶ ὁ ἀγὼν τοῦ Μόνου ἔχουν ἀνάγκην τῆς ἐν λόγῳ συλλήψεως. «ὦ, ἂν εἶχον μόνον τὴν βεβαιότητα!» εἶναι ἡ κραυγὴ τοῦ πρὸ τοῦ Ἐνός Μόνου — ὅπως καὶ τοῦ Ὁθέλλου. «Ἀποδείξιν!» ζητεῖ καὶ ἐκεῖνος ὅπως καὶ ὁ ἦρωσ τοῦ Σαιξπήρου. Ἐν τούτοις ἡ κατάφρασις, τὴν ὁποῖαν ὁ Μόνος ἔχει ἀνάγκην νὰ ἴδῃ εἰς τὴν ὁμιλίαν τοῦ ἄλλου, ἢ ἐκ τῆς καρδίας κατάφρασις τῆς ἀπολύτου ἀτομικότητος τοῦ ἐκ μέρους τοῦ Ἐνός, ἀνήκει εἰς πραγματικότητα, τὴν ὁποῖαν διὰ νὰ συλλάβῃ τις μὲ βεβαιότητα, πρέπει νὰ παύσῃ νὰ ζητῇ ἀποδείξεις, νὰ παύσῃ νὰ ἔχῃ ἀνάγκην αὐτῶν. Εἰς τοῦτο ἔγκειται ἡ βαθεῖα τραγικότης ἐκείνης τῆς πλευρᾶς τοῦ ἀγῶνος τοῦ Μόνου, τὴν ὁποῖαν ἔχομεν τώρα πρὸ ὀφθαλμῶν. Ἐκεῖνο ἀκριβῶς, τὸ ὁποῖον προφυλάσσει τὸν Μόνον ἀπὸ τῆς αὐταπάτης, ἀπὸ τῆς μὴ γνησίας λυτρώσεως: ἡ δυσπιστία, ἀπομακρύνει τοῦτον καὶ ἀπὸ τῆς γνησίας λυτρώσεως. Μόνον ὁ πιστεύων δύναται νὰ συλλάβῃ νοήματα ὁμιλίας ἄλλου τινὸς ἀποτελοῦντα κατάφρασιν, οἷα ἐκείνη, τὴν ὁποῖαν ζητεῖ ὁ Μόνος ἀπὸ τὸν Ἐνα. Τὸ ἀπολύτως ἀτομικόν, ἢ ἐνδιαφέρουσα δὲ ἡμᾶς κατάφρασις, ὡς πηγάζουσα ἐκ τῆς «καρδίας» (εἰς τὴν εἰδικὴν πάντοτε ἔννοιαν, τὴν ὁποῖαν ἐδώσαμεν εἰς τὴν λέξιν ταύτην), εἶναι καὶ τὸ καθαρῶς καὶ ἀπολύτως ἀτομικόν, τὸ ὑπεράνω τοῦ λόγου κείμενον διαλύεται πρὸ τῆς δυσπιστίας. Τὸ θεῖον ἀποκαλύπτεται μόνον εἰς τὸν πιστόν. Μόνον ὁ πιστεύων εἰς ἑαυτὸν δύναται νὰ θαυμάσῃ τὸ ἴδιον θαῦμα. Μόνον ὁ πιστεύων εἰς τὸν ἄλλον¹⁾ δύναται νὰ θαυμάσῃ τὸ θαῦμα τοῦ ἄλλου. Τὸ δὲ ἀπολύ-

1) Ἡ πίστις μας πρὸς ἄλλον τινά, κειμένη πέραν τῆς γνώσεως ἢ ἀγνοίας, ἐπὶ τῶν ὁποίων στηρίζεται ἡ κοινωνικὴ ἐμπιστοσύνη ἢ δυσπιστία, ἀνήκει κατὰ τὸν G. S i m m e l (Soziologie, σελ. 263) εἰς τὴν κατηγορίαν τῆς θρησκευτικῆς πίστεως. Πιστεύομεν εἰς τὸν ἄλλον, ὅπως εἰς τὸν Θεόν, οὐχὶ ἐπὶ τῇ βάσει ἀποδείξεων—αἱ ἀποδείξεις περὶ ὑπάρξεως τοῦ Θεοῦ εἶναι ἀπλῶς ἢ «ἐκ τῶν ὑστέρων δικαίωσις» ἢ «ἡ διανοητικὴ ἀντανάκλασις» συναισθηματικοῦ τινος,—ἀλλὰ καὶ παρὰ τὰς ἀποδείξεις περὶ τῆς ἀναξιότητος τοῦ προσώπου, εἰς τὸ ὁποῖον πιστεύομεν. Τὴν πίστιν ὅμως ταύτην, κατὰ τὸν S i m m e l πάντοτε, δὲν ἀπαντῶμεν ἐν πλήρῳ καθαρᾷ μορφῇ παρὰ μόνον εἰς τὴν θρησκείαν.—Ἴδου καὶ ἄλλος λόγος, διὰ τὸν ὁποῖον ὁ Θεὸς ὡς εἰς ἀποτελεῖ τὸν πληρέστερον καὶ γνησιώτερον ἐκ τῆς ψυχικῆς μονώσεως λυτρωτήν.

τως ἀτομικὸν εἶναι θαῦμα. Λιὰ τοῦτο καὶ τὴν κατάρτισιν, τὴν ὁποίαν, ζητεῖ ὁ Μόνος ἀπὸ τὸν Ἔνα, δὲν δύναται νὰ διασθανθῇ ὁ πρῶτος μέσῳ τῆς ὁμιλίας τοῦ δευτέρου παρὰ καθ' ὅσον πιστεύει εἰς τὸν ἄλλον καὶ πιστεύει εἰς ἑαυτὸν. Ἐὖ δι' ἡμᾶς θεῖον τοῦ ἄλλου εἶναι καὶ ἰδικόν μας θεῖον, ἐφ' ὅσον ἡ σύλληψις του ὡς δημιουργία τοῦ ἀλλεμβάνοντος ἀποτελεῖ καὶ ἴδιον τοῦ ἀλλεμβάνοντος θαῦμα. Μόνον ὁ φέρων ἐν ἑαυτῷ τὴν δύναμιν δημιουργίας θαύματος εἶναι δυνατὸν νὰ λητρωθῇ γνησίως. Τοιαύτην δὲ δύναμιν δίδει μόνον ἡ πίστις. Οὐαδήποτε εὐπιστία ἢ ἀσπιστία, ὡς δυναμένη νὰ κινηθῇ μόνον ἐντὸς τῶν στεγῶν ὁρίων τῆς καθήμενῆς ζωῆς, μὲς κρατεῖ δεσμευμένους μετὰ τὸν θαύματος. Ἡ γνησία ὁμῶς πίστις μὲς εἰσέρχεται ἐντὸς τοῦ πύρου τῆς καθήμενῆς πραγματικότητος κειμένου, ὅπου δύναται ν' ἀποκαλυφθῇ εἰς τὸν Μόνον καὶ ἡ «ἐγκάρδιος» ἐκείνη κατῳήσις, ἡ σημαίνουσα ὅτι οὗτος δὲν εἶναι πλέον μόνος.

1) Περὶ τῆς πρὸς τὸν ἄλλον ἐμπιστοσύνης ἢ ἀσπιστίας καὶ τῆς κινήσεως τῶν ἐν τῷ πλάτῳ τῆς καθήμενῆς ζωῆς ἀφῆλ. καὶ ἐπιστ. S. 111 u. 112 ἔνθ' ἀνοικ., σελ. 263.

2) Εἰς τὴν καθήμενῆς ζωῆς δὲν ἀπάρχει πραγματικὸν γέφυρον ὁδηγοῦσα ἀπὸ ἀνθρώπου εἰς ἀνθρώπον, ὡς εἶπεν ὁ Walter Calé (Nachgelassene Schriften, 1920, σελ. 96 καὶ 97) καὶ ὡς εἶδεκεν ὁ Η. ο. Καπετανιάζη (Ὁ Ἀνθρώπος καὶ ἡ Κοινωνία ἢ Η. σ. σ. σ. εἰς τῆς γνωστικῆς εἰς ἡμᾶς θεωρίας τῶν ἀπὸ κοινοῦ καὶ ἀπολύτου ἀτομικῶν. Εἰς σημαίνουσα ὁμῶς πύρου τῆς καθήμενῆς ζωῆς κειμένην, εἰς σημαίνουσα, ἐντὸς τῆς ὁποίας δὲν κινεῖται τις ὅπου κινεῖται ἐντὸς τοῦ καθήμενου, ἀπάρχον ὁδοὶ ὡς παρεληφθῆ διαβηθῆναι πρὸ τοῦ θαύματος καὶ αὐτῶν ὁ πρὸ ἄλλου μὲ πόνον δικαιωσῶν τὸ ἀδύνατον τῆς ποσειτικῆς ἀποστροφῆς τῶν ἀνθρώπων Walter Calé (ἔνθ' ἀνοικ., σελ. 101 καὶ 102), ὁδοὶ, ὁδηγοῦσα ἡμᾶς πρὸς τὸν ἄλλον, προσγγίζουσα ἡμᾶς ποσειτικῶς πρὸς τὸν ἄλλον, τὰς ὁποίας ὁμῶς δὲν δυναίμεθα νὰ ζητήσωμεν, διότι ὁ κῆρυξ τῶν θαύματος, εἰς τὸν αὐτὸν αὐτῶν ἀνίσχον, αὐδερμῶν ἔχει σχέσιν πρὸς τὸν κῆρυξ, ἐντὸς τοῦ αὐτοῦ μὲς εἶναι δυνατὸν νὰ ζητήσωμεν τε.

Was uns verbindet (λέγει ὁ Walter Calé) waltet über uns und gleich den Blinden tasten wir die Wege.

Ein Weg, den ich nicht suchte, führt zu dir,
der in mir brannte, den mir keiner wies,

Ich ging und frag' und stehe so vor dir:

«Hier bin ich, Schwester, riebst du mich nicht?»

Du bleibst stumm; wir fühlten nur das Wunder!

ΣΗΜ. Σελὶς 179 αὐτοῦ τοῦ ἀπὸ κλίσεως γράφου κλίσεως.